

KRUS Dokumentasjon & debatt nr. 1/2002

Kvalitet i varetektsarbeidet

**En undersøkelse fra Oslo fengsel om
varetektsinnsatte med restriksjoner**

Trond Danielsen og Wilhelm Meek Hansen

**Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
2002**

Copyright: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS, Oslo 2002

Utgitt av:
Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
Boks 6138 Etterstad
0602 Oslo
www.krus.no

trond.danielsen@krus.no
wilhelm-meek.hansen@krus.no

KRUS Dokumentasjon og debatt
Nr. 1/2002

ISBN: 82-91910-19-7
ISSN: 0806-9468

Trykk: GCS AS

Oslo fengsel er ikke bare Norges største fengsel, men også den institusjon som mottar flest varetektsfengslede gjennom året. I en slik stor og kompleks organisasjon er det et kontinuerlig behov for utviklings- og endringsarbeid. Som en del av dette Ou-arbeidet etablerte ledelsen i fengselet i år 2000 et varetektprosjekt, bl.a. som følge av besøk av Europarådets ”toturkommisjon” i 1999. Kommisjonen hadde tidligere kritisert norsk varetektspraksis; en kritikk som førte til Justisdepartementets rundskriv i –97.

Prosjektet anmodet i fjor KRUS om bistand til kartlegging og evaluering av arbeidet med oppfølging av føringene i rundskrivet. Danielsen og Meek Hansen har anvendt brukerperspektivet i sin undersøkelse, i den forstand at de har intervjuet et antall varetektsfengslede underlagt restriksjoner om vurdering av kvaliteten på samhandlingen mellom de innsatte og fengselsinstitusjonen. Det er selvsagt flere ”brukere” av varetektsinstituttet, men i denne sammenheng (isolasjonsproblematikk) er det brukergruppen innsatte, som har kommet til ordet.

Forfatterne har på bakgrunn av undersøkelsen utviklet et redskap for kvalitetsmåling og presenterer kvalitetsindikatorer som kan gi retninger for handling i det videre arbeidet med varetektsinnsattes spesielle problemer. Metoden kan videreutvikles og anvendes som et aspekt ved kvalitetssikringsarbeid på andre områder i kriminalomsorgen.

Vi er overbevist om at både de som skal praktisere sentrale retningslinjer i det daglige arbeid og omgang med varetektsfengslede, og de som sitter med overordnet ansvar vil ha nytte av rapporten!

Oslo mai 2002

Are Høidal
Direktør, Oslo fengsel

Harald Føsker
Direktør, KRUS

Forord

Denne rapporten er et resultat av samarbeidet mellom Oslo fengsel og KRUS. Den gis ut i KRUS – serien, ”Dokumentasjon & debatt”.

Varetekt har på mange måter vært et forsømt område blant annet fordi fengselsvesenet ikke har hatt særskilte tilbud til denne gruppen. Særlig gjelder dette for varetektsinnsatte med restriksjoner.

I den foreliggende rapport har vi kartlagt noen av de problemene som denne gruppen sliter med i varetektssituasjonen. Vi har evaluert det arbeidet som gjøres på Oslo fengsel opp mot retningslinjer gitt av myndighetene, og vi har utarbeidet et verktøy (kvalitetsindikatorer) som vi håper kan bidra til å bedre situasjonen. Dette innebærer i praksis at innsatte, gjennom å svare på et spørreskjema, evaluerer tilsattes arbeid.

Metodikken kan etter vår oppfatning også anvendes ved andre fengsler som jobber med varetektsinnsatte. Den kan videre brukes i forhold til ulike grupper av innsatte og på kjerneområder som bl.a. kontaktbetjentordningen, programvirksomhet og sikkerhet. I tillegg kan metoden være aktuell for friomsorgen.

Vi vil takke følgende personer for nyttige og konstruktive bidrag i arbeidsprosessen: Direktør ved Oslo fengsel, Are Høydal, deltakerne i arbeidsgruppen, ”Kvalitet i varetektsarbeidet”, konsulent Arne Martin Nytrøen som introduserte oss for metoden, psykolog Cecile Lynum som hjalp oss med utprøvingen av spørreskjemaet og tilsatte på KRUS som har bidratt i arbeidsprosessen. Lektor Ian Petter Brodahl har ”språkvasket” manus.

En spesielt takk til innsatte og ansatte i D-blokka på avdeling B.

Trond Danielsen og
Wilhelm Meek Hansen

Sammendrag

Formålet med undersøkelsen var todelt. For det første skulle vi kartlegge hva innsatte med restriksjoner mener er god kvalitet i varetektsarbeidet. I forlengelsen av dette skulle vi utvikle et verktøy for å måle tjenestekvaliteten på det arbeidet som utføres av de tilsatte. For det andre skulle vi undersøke i hvilken grad Oslo fengsel har fulgt opp rundskriv 6/97. Rundskrivet legger spesiell vekt på tiltak som kan motvirke skadelige følger av isolasjon for dem som er underlagt restriksjoner.

Vi har intervjuet i alt 31 innsatte. 26 av disse satt i varetekt med restriksjoner mens 5 var tatt av restriksjoner på intervju tidspunktet.

Ut fra resultatene i spørreundersøkelsen har vi kommet fram til fem områder (kvalitetsindikatorer) som vi mener er viktige uttrykk for den samlede kvaliteten på varetektsarbeidet for innsatte med restriksjoner. Disse områdene er:

- Informasjon
- Menneskelig kontakt (motvirke isolasjon)
- Aktiviteter
- Andre tjenester
- Fleksibilitet (individuelle behov)

På grunnlag av disse områdene har vi utviklet et spørreskjema som skal deles ut til de innsatte med jevne mellomrom og som innebærer at de evaluerer kvaliteten på ansattes arbeid.

Undersøkelsen viste at fengslet i varierende grad oppfylte retningslinjene i rundskrivet. Mange innsatte gav uttrykk for at de var fornøyde med betjentene, men at de så for lite til dem. I tillegg opplevde de fleste fritidstilbudet og bibliotek tjenesten som positive tiltak. Noen av de områdene som etter vår oppfatning bør styrkes/forbedres for innsatte med restriksjoner, er:

- Kontakten mellom betjenter og innsatte
- Kontakt mellom andre yrkesgrupper og innsatte (ledelse, prest, sosialkonsulent og helsepersonell)
- Informasjonen til innsatte
- Luftforholdene
- Sysselsetting på cella
- Samarbeidet mellom fengslet og politi/påtalemyndighet

Fengslet bør i tillegg etablere en kontaktbetjentordning og styrke visitortjenesten.

Summary

We had two main purposes in this study. One, we wanted to survey the inmates' ideas of good quality in custody work. Two, we wanted to explore to what extent Oslo Prison had acted in accordance with the circular letter 6/97. This circular letter emphasises in particular activities that can counteract adverse effects of isolation for inmates on restrictions.

We interviewed 31 inmates; of those were 26 in custody on restrictions, while five were off restrictions at the time of the interview.

Analysing the results from our survey, we have arrived on five areas (quality indicators) that we believe are important manifestations of the total quality of work with inmates on restrictions. These areas are:

- Information
- Human contact (counteract isolation)
- Activities
- Other services
- Flexibility (individual needs)

Based on these areas we have developed a questionnaire that will be distributed to the inmates on a regular basis, comprising an evaluation of the quality of the staff's work.

Our study showed that the prison in varying degrees comply with the directions in the circular letter. Many of the inmates reported that they were satisfied with the officers, but that they did not see them much. The library and leisure time activities were welcomed as positive. Some of the areas that in our opinion ought to be strengthened / improved for inmates on restrictions, are:

- The contact between officers and inmates
- The contact between other groups of staff and inmates (management, chaplain, welfare officer, and health staff)
- Information to inmates
- Airing conditions
- Activities on the cell
- Cooperation between the prison and police/prosecuting authorities

In addition, the prison should establish a personal officer scheme and strengthen the volunteer visitor service.

Innhold

1. INNLEDNING	9
1.1 BAKGRUNN	9
1.2 PROBLEMSTILLINGER	11
1.3 METODE/FRAMGANGSMÅTE	11
2. TJENESTEKVALITET VED HJELP AV INDIKATORER	13
3. UTVIKLING AV KVALITETSINDIKATORER	17
3.1 NOEN OMRÅDER - KVALITETSINDIKATORER.....	18
3.2 SPØRRESKJEMA OM KVALITET I VARETEKTSARBEIDET FOR INNSATTE MED RESTRIKSJONER	21
4. DRØFTING AV PROBLEMSTILLINGER	27
5. RESULTATER FRA UNDERSØKELSEN	32
5.1 BAKGRUNNSVARIABLER.....	32
5.2 OPPLEVELSEN AV VARETEKT.....	36
5.2.1 Varetektskjennelsen	36
5.2.2 Oppholdet.....	37
5.2.3 En vanlig dag i fengslet.....	38
5.3 OPPFØLGING AV RUNDSKRIV FST 6/97.....	39
5.3.1 Samtale (om akutte praktiske problemer)	39
5.3.2 Informasjon	40
5.3.3 Kontaktbetjentordning.....	41
5.3.4 Menneskelig kontakt	43
5.3.5 Samtaler med andre ansatte i fengslet.....	44
5.3.6 Lufting.....	45
5.3.7 Lempninger av restriksjoner.....	47
5.3.8 Ønske om sysselsetting/arbeid	47
5.3.9 Aktiviteter, studier og lesestoff.....	47
5.3.10 Fengslets tilrettelegging i forhold til forsvarer.....	48
5.3.11 Kontakt med omverden – brev/besøk/visitortjeneste	48
5.4 HELSETILSTAND	50
5.4.1 Fysisk helse	50
5.4.2 Psykisk helse	51
5.4.3 Kontakt med ulike grupper i forbindelse med eventuelle psykiske/fysiske problemer	52
5.4.4 Ønske om kontakt med privat lege.....	53
5.5 KVALITET I VARETEKTSARBEIDET FOR INNSATTE MED RESTRIKSJONER	54
5.5.1 Hva kjennetegner en god betjent?	54
5.5.2 Hva er du mest misfornøyd med under oppholdet?	56
5.5.3 På hvilke områder mener du at fengslet bør forbedre seg?.....	57
5.5.4 Er det noe du er fornøyd med?	58
5.5.5 Hvis du har sittet i varetekt med restriksjoner i dette fengslet tidligere, har det skjedd noen endringer?.....	58
5.5.6 Hva er forskjellen mellom det å sitte på forbud/restriksjoner	59
og ikke gjøre det?	59

6. INTERVJU MED TRE UTLENDINGER SOM IKKE SNAKKER NORSK ELLER ENGELSK.....	60
LITTERATUR	64
VEDLEGG: EKSEMPEL PÅ SPØRRESKJEMA OM KVALITET I VARETEKTSARBEID FOR BETJENTER	66

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Arbeidsgruppe ”Kvalitet i varetektsarbeidet”

Kriminalomsorgen har tradisjonelt vært mer opptatt av å utvikle tiltak for domssonere enn for varetektsfengslede. Programvirksomhet, kontaktbetjentordning og soningsplanlegging er eksempler på tiltak som først og fremst har vært rettet mot den førstnevnte gruppen.

Ca ¼ av de innsatte i norske fengsler sitter i varetekt. Mer enn hver tredje fengsling i løpet av ett år begynner med en varetektsfengsling, og ca 40% av varetektsfengslingene begynner med restriksjoner (brev- og besøksforbud eller kontroll) (Departementsstatistikk 2000).

Norsk varetektspraksis har fått mye kritikk både nasjonalt og internasjonalt. Kritikken har særlig dreid seg om den utstrakte bruken av isolasjon. På dette området står Norge, Sverige og Danmark i en særstilling. ”The extensive use of isolation is a Scandinavian phenomenon – the Scandinavian way” (Morgan 1999,s 203).

Norge har hatt besøk av Europarådets ”torturkomite” (CPT) i 1993, 1997 og 1999.

Etter besøket i 1997 utarbeidet departementet et eget rundskriv om varetekt med særlig vekt på tiltak for innsatte med restriksjoner.

Ved komiteens siste inspeksjon i Oslo fengsel ble blant annet følgende trukket fram:

- Den materielle standard ble karakterisert som høy.
- Delegasjonen var imponert av det aktivitetstilbud som de fleste fangene ble tilbudt
- Relasjonene mellom innsatte og tilsatte ble sett på som positive og konstruktive
- Restriksjoner fører til at innsatte får problemer med angst, rastløshet, søvnproblemer og depresjoner
- Hvis man ser bort fra lufting, fikk ikke de innsatte tilbud om å være utenfor cellen mer enn i 30 – 40 minutter pr. dag (ikke alle får dette tilbudet hver dag)
- Fengslet må fortsette arbeidet med å forbedre aktivitetstilbudet og tilbudet om menneskelig kontakt for varetektsinnsatte med restriksjoner

(CPT Report: Norway: 1999).

På bakgrunn av ovenstående og som et ledd i strategiutviklingsprosessen ved Oslo fengsel ble det høsten 2000 dannet en arbeidsgruppe som skulle jobbe med å bedre den faglige kvaliteten på varetektsarbeidet.

Arbeidsgruppens mål og delmål:

Mål:

- Forbedre kvaliteten på arbeidet som gjøres for innsatte med varetektskjennelse.
- Bidra til å gjøre varetektsoppholdet minst mulig belastende for den enkelte innsatte.
- Lage resultatindikatorer som kan måle kvaliteten på det varetektsarbeidet som utføres.

Delmål:

- Arbeidet integreres i strategisk plan
- Gjennomføre en brukerundersøkelse
- Etablere en kontaktbetjentordning på avd. B

Arbeidsgruppen ble enige om at man først og fremst skulle konsentrere seg om innsatte med restriksjoner fordi disse er spesielt utsatt for negative og uønskede skadevirkninger. For å få et bedre grunnlag for arbeidet, ble det besluttet at det skulle gjennomføres en intervjuundersøkelse av denne gruppen.

Undersøkelsen skulle gi en indikasjon på hva innsatte mente var viktige kvalitetslementer i varetektsarbeidet. Med dette som utgangspunkt skulle det utvikles resultat/kvalitetsindikatorer som kunne gi fengslet en mulighet til å måle kvaliteten på arbeidet med varetektsinnsatte. Undersøkelsen skulle dessuten gi svar på i hvilken grad fengslet hadde iverksatt de tiltak som er beskrevet i rundskriv 6/97.

1.2 Problemstillinger

- 1) Hva er kvalitet i varetektsarbeidet for innsatte med restriksjoner?
- 2) I hvilken grad er rundskriv 6/97 fulgt opp i fengslet for innsatte med restriksjoner?

1.3 Metode/framgangsmåte

Vi har i forbindelse med denne undersøkelsen utarbeidet et halvstrukturert spørreskjema. Før selve undersøkelsen ble satt i gang, gjennomførte vi noen prøveintervjuer. I tillegg ble skjemaet gjennomgått av arbeidsgruppen. Undersøkellesperioden varte fra mars til august 2001. De innsatte som ble intervjuet, satt på avdeling B i D-blokka på Oslo fengsel.

Vi intervjuet i alt 31 innsatte. 26 av disse satt i varetekt med restriksjoner (fem var tatt av restriksjoner). 24 av intervjuene ble gjennomført på norsk. 4 av intervjuene ble gjennomført på engelsk, mens 3 av intervjuene ble gjennomført med tolk.

De tre intervjuene av innsatte som verken snakket norsk eller engelsk, er ikke innlemmet i tallmaterialet. Vi sendte intervjuuskjemaene til tolketjenesten før intervjuet slik at de skulle få muligheten til å forberede seg. Det viste seg imidlertid at ingen av tolkene hadde lest skjemaet på forhånd. Dette gjorde at vi ikke fikk et godt nok presisjonsnivå på intervjuene. De ga likevel informasjon om hvilke særegne problemer denne gruppen innsatte sliter med. Resultatene blir presentert i et eget kapittel (kap.6)

Utvalget av innsatte foregikk slik at vi intervjuet dem som var tilgjengelige og som sa seg villige til å la seg intervjuer. Det er vanskelig å si om dette kan ha medført en skjev seleksjon. Vi har imidlertid ingen indikasjoner som tyder på det. De fleste som ble spurt, var positivt innstilt til å la seg intervjuer. Enkelte var skeptiske til å begynne med fordi de var usikre på hvem vi representerte, og hva opplysningene skulle brukes til. Dette gjaldt spesielt de fremmedspråklige.

Det er viktig å påpeke at siktemålet med denne undersøkelsen ikke var å lage en representativ undersøkelse av forholdene for varetektsinnsatte med restriksjoner ved Oslo fengsel. Formålet var å gi arbeidsgruppen et mer kvalifisert grunnlag for å utvikle kvalitetsindikatorer og for å finne ut hvor langt fengslet har kommet i forhold til å iverksette de tiltak som er beskrevet i rundskriv 6/97. Ved et mer ideelt forskningsmessig opplegg burde vi ha intervjuet flere innsatte.

Det kan være et metodemessig problem at respondentene ikke hadde den fulle oversikt over hva ansatte faktisk har gjort i forhold til å bedre deres egen situasjon. Dette kan f. eks dreie seg om kontakt med politiet med forespørsler om lempninger i restriksjoner.

Både i forhold til problemstillingen om kvalitet i varetektsarbeidet og i forhold til oppfølging av rundskrivet ville det vært en fordel om vi også hadde intervjuet representanter fra tilsattegruppen og ledelsen. Dette lå imidlertid utenfor undersøkelsens mandat og var heller ikke mulig å gjennomføre av ressurs- og tidsmessige grunner.

2. Tjenestekvalitet ved hjelp av indikatorer

Vi har i dette prosjektet brukt boken ”Tjenestekvalitet ved hjelp av indikatorer” (Kåre Granheim og Wiggo Hustad, 2000) som rettesnor for vårt arbeid. Denne boken tar utgangspunkt i utvikling av kvalitetsindikatorer i undervisningssektoren og pleie- og omsorgssektoren.

En vanlig oppfatning av begrepet kvalitet i vår språkbruk er at det brukes om noe som er førsteklasses eller luksuriøst. I offentlig virksomhet har begrepet gjerne vært knyttet til faglige krav, lover, regler, forskrifter etc. Det har imidlertid skjedd en utvikling på dette området slik at også brukernes opplevelser av produkter (varer) og tjenester er blitt viktige uttrykk for kvalitet (Granheim/Hustad 2000). Karakteristisk for en vare er at den lages et sted og selges et annet sted. En tjeneste derimot leveres i samme øyeblikket som den produseres. Dette foregår i et bestemt praksisfelt og inneholder både handlingene og de resultatene som handlingene frembringer. Den som produserer tjenesten og den som nyttiggjør seg tjenesten, er som oftest sammen på det tidspunktet tjenesten tilbys.

På det frie markedet har brukerne/konsumentene påvirkningsmuligheter overfor produsentene eller tjenesteyterne. Er varen de kjøper for dårlig i forhold til den prisen de har betalt, eller de ikke blir behandlet på en tilfredsstillende måte, kan de klage eller de kan kjøpe varen av en annen produsent. Noen grupper som for eksempel barn, psykiatriske pasienter og innsatte, står i en annen situasjon. Selv om foreldre og pårørende kan komme med viktige korrektiv som indirekte brukere, er mye av virksomheten fremmed for utenforstående. Læreren, miljøarbeideren og fengselsbetjenten er delvis i en monopolsituasjon. Av den grunn er det spesielt viktig å ha en helhetlig tilnærming til kvalitetsopplegg i slike institusjoner – fra struktur, ressurser og rammer til det enkelte møte mellom klient/elev/innsatt og tilsatt (Nygren, 1996)

Hva er en indikator?

I et fengsel vil det være nærmest umulig å skaffe seg et komplett bilde på hva som foregår mellom tilsatte og innsatte. Det vil også være forskjellige oppfatninger om hvilke områder som skal være gjenstand for kvalitetsutvikling. Et viktig arbeid er derfor å finne fram til noen hovedområder (indikatorer) som fokuserer på de kvalitative sidene ved tjenestene som skal måles. Under hvert aktuelle område lager man konkrete spørsmål (delindikatorer) hvor brukerne skal svare på i hvilken grad tjenesten som gis, er av høy, middels eller lav kvalitet. I praksis betyr det å spørre brukerne om deres opplevelser og vurderinger gjennom spørreskjemaer. Denne metoden kan sammenlignes med hvordan metrologene går frem når de skal varsle været. De gjør bl.a. nytte av såkalte væreobservasjonsstasjoner hvor man måler lufttrykk, temperatur og

nedbør. Dette kan ikke gjøres overalt, men metrologene finner fram til egnede steder som skal gi best resultat. På samme måte er utvikling av tjenestekvalitet et forsøk på å etablere noen viktige ”målestasjoner” i institusjonen som skal måle ”klimaet” der og da. Begrepet indikator defineres på følgende måte:

” En indikator er et forenklet uttrykk for komplekse fenomener og sammenhenger i en form som gjør det mulig å kvantifisere disse.” (Granheim og Hustad, 2000, side 8).

Det stilles tre krav til en indikator:

- *”Forenkling - den skal være et forenklet uttrykk for komplekse fenomener.*
- *Kvantifisering – den skal kunne tallfeste eller tydeliggjøre trekk ved et fenomen*
- *Kommunikasjon – den skal kunne bidra til felles forståelse av et fenomen uten at viktige egenskaper ved det går tapt.”* (Granheim og Hustad, 2000, s.8-9).

Kravene om forenkling og kvantifisering er antakelig viktige forutsetninger for at man på en enkel og kostnadseffektiv måte skal kunne gjennomføre målinger med jevne mellomrom. Hvis man skulle lage spørsmål med åpne svaralternativer, ville det være mye mer arbeidskrevende å analysere resultatene.

Kvalitetsindikatorprosjektet benytter seg av to forskjellige målemetoder. Den ene består i å utforme svaralternativer som respondentene kan velge mellom. Den andre dreier seg om å utarbeide påstander som respondentene kan si seg uenige eller enige i etter en skala. I vårt prosjekt har vi valgt sistnevnte metode. Spørreskjemaet som skal måle brukernes vurdering av tjenestekvalitet, har fire svaralternativer: Helt uenig (1), delvis uenig (2), delvis enig (3) og helt enig (4). Se kapittel 3.2, side 18- 23.

Rent praktisk regner man ut gjennomsnittet av scorene på hvert spørsmål. Granheim og Hustad foreslår et skjema for tolkninger som vi har modifisert noe:

Score	>3,5	Særdeles god situasjon/tilstand
Score	3,0-3,5	God situasjon/tilstand
Score	2,5-2,9	Ganske god situasjon/tilstand (trenger likevel noe oppmerksomhet)
Score	2,0-2,4	Bekymringsfull situasjon/tilstand (trenger stor oppmerksomhet)
Score	1,5-1,9	Situasjonen er dårlig og må forbedres
Score	<1,5	Situasjonen er katastrofal

Indikatorene er imidlertid et grovt mål for tilstanden og forteller ikke hvorfor den er god eller dårlig. Hvis tilstanden er dårligere enn en gjennomsnittsscore på 2,5, er det nødvendig å undersøke tjenesteområdet mer nøyaktig. Hensikten er å få et bedre grunnlag for å iverksette nødvendige tiltak.

Egnethet

Indikatorene som velges må være sentrale for å måle brukernes opplevelse av kvalitet. Den vanlige framgangsmåten for å få en oversikt over indikatorenes egnethet er å be respondentene om å krysse av på en skala fra 1 til 4 hvor 1 er uegnet til å måle kvalitet, og 4 er egnet, samtidig med at de vurderer tilstanden. I vårt tilfelle fant vi ut at det ville bli for komplisert for målgruppen og valgte heller å foreta en kvalitativ vurdering av egnetheten. I samarbeid med en psykolog som var ansatt på fengslet, ble spørsmålene forelagt en gruppe innsatte for utprøving. På dette grunnlaget foretok vi visse justeringer.

Dersom det viser seg at indikatorene ikke er gode nok eller at det skjer endringer i organisasjonen, må de tilpasses. Det er derfor viktig at man med jevne mellomrom vurderer indikatorenes brukbarhet.

Samhandlingsprosess

Utviklingen av kvalitetsindikatorer er en samhandlingsprosess. Aktuelle deltakere er ledere, tilsatte, brukere/pårørende og/eller konsulenter/ekstern ekspertise. Lederne er viktige aktører i en slik utviklingsprosess og en forutsetning for at prosjektet kan gjennomføres. Den faglige forankringen bør skje i forhold til en strategisk plan for virksomheten, og det må knyttes økonomiske og personalmessige ressurser til både utviklings- og gjennomføringsfasen. Samtidig er det av stor betydning å ta de tilsatte med i utformingen av hvilke områder som skal måles. De må videre ønske å delta i en kontinuerlig forbedringsprosess og se nytten av at tjenestekvaliteten måles ved hjelp av indikatorer. Siden tjenesten defineres som en samhandlingsprosess, spiller brukerne en sentral rolle. De opplever tjenesten i det daglige og vil ha viktige synspunkter på hva de mener er bra og dårlig på de områder som er gjenstand for måling. En annet moment er at de også vil bli kjent med rammevilkårene som tjenestene må forholde seg til. Ekstern ekspertise kan hjelpe til med metodiske spørsmål knyttet til utformingen av indikatorer, og hvordan disse skal måles. Ansvar og forankringen til prosjektet må derimot ligge hos ledelsen og de tilsatte. Erfaring viser at et vellykket arbeid ofte bygger på utviklingsprosesser som allerede er i gang.

Prinsipielle betraktninger om metodikken

Denne metodikken er en forenkling av virkeligheten. Ved å løfte fram noen områder som sentrale kvalitetsindikatorer vil man stå i fare for å utelate andre områder som kan være like sentrale. Det er derfor viktig å understreke at indikatorene ikke er fredet for all framtid.

Innsatte kan ha mange ønsker som ikke kan imøtekommes. Det har sammenheng med deres spesielle status, lovverk, forskrifter og regler m.v. Den offisielle begrunnelsen for å gi restriksjoner til varetektsinnsatte er vanligvis å hindre at siktede kan samordne forklaringer og/eller påvirke vitner (Anders Brosveet, Kritisk jus 1999). For politi og påtalemyndighet blir derfor det at innsatte holdes isolert en viktig forutsetning i etterforskningen og derfor også en viktig kvalitet i varetektsarbeidet sett fra deres ståsted.. For mange innsatte vil det være omvendt. For dem vil deltakelse i aktiviteter og samvær med andre være et viktig uttrykk for kvalitet. For å få et mer helhetlig bilde av alle sider ved tjenestekvalitet er det viktig å spørre alle parter som er involvert i dette arbeidet.

3. Utvikling av kvalitetsindikatorer

I undersøkelsen har vi stilt de varetektsinnsatte en rekke spørsmål som, direkte eller indirekte, har med kvaliteten på varetektsarbeidet å gjøre. Formålet har vært å finne ut hva de selv definerer som kvalitetsmessig godt arbeid innenfor de rammene som en varetektssituasjon med restriksjoner setter. Ved å stille slike spørsmål har vi selvfølgelig også fått kunnskaper om hva de innsatte oppfatter som kritikkverdige forhold ved anstalten – altså hva som oppfattes som dårlig kvalitet ved det arbeidet som gjøres. Dette vil vi presentere i drøftingskapitlet.

Metodikken med kvalitetsindikatorer forutsetter at man skal finne fram til områder som sier noe om kvaliteten på den samlede tjenesten. På bakgrunn av resultatene i spørreundersøkelsen har vi kommet fram til fem områder som vi mener er viktige uttrykk for den samlede kvaliteten på varetektsarbeidet for innsatte som sitter på restriksjoner. Hver av disse fem områdene danner så utgangspunkt for å utvikle spørsmål (delindikatorer). Spørreskjemaet blir presentert i kapittel 3.2. I forbindelse med utviklingen av skjemaet fikk vi god hjelp av en organisasjonspsykolog som hadde et engasjement ved fengslet. Hun foretok flere prøveintervjuer med innsatte som førte til at en del av spørsmålene ble justert.

3.1 Noen områder - kvalitetsindikatorer

Informasjon

Undersøkelsen viser at informasjon om regler, rutiner, tilbud og rettigheter en har som varetektsinnsatt, er av stor betydning. Mange er fornøyd med den informasjonen som gis, men det er også mange som er misfornøyd.

Ca. 1/3 svarte at de ikke hadde fått informasjon om regler og rutiner og om adgangen til å kontakte prest, helsetjeneste og sosialtjeneste.

Hele 80 % svarte at de ikke hadde fått informasjon om at fengslet kan yte hjelp til å skrive brev til forsvarer, påtalemyndighet etc.

Spesielt viktig er det å gi god informasjon til førstegangsinnsatte og utlendinger.

Menneskelig kontakt (motvirke isolasjon)

Menneskelig kontakt er en meget sentral kvalitetsindikator for varetektsinnsatte med restriksjoner.

Å sitte i varetekt med restriksjoner er for de aller fleste en stor påkjenning. De innsatte er isolert det meste av tiden, og svarene i undersøkelsen tyder på at situasjonen oppleves tung og psykisk belastende. Mange ga også uttrykk for at de hadde bekymringer om livet på utsiden av fengslet (familie, økonomiske forhold etc.), noe som ikke gjør situasjonen lettere.

På spørsmålene om hva de var mest misfornøyd med, og på hvilke områder fengslet bør forbedre seg, ga mange uttrykk for at selve isoleringen – at de ikke hadde nok tilgang på menneskelig kontakt som det mest problematiske ved situasjonen. Særlig ille var situasjonen for innsatte som verken snakket norsk eller engelsk.

Innsatte hevdet at tjenestemenn i for liten grad tok seg tid til en samtale.

79 % (n =22) av respondentene mente det er behov for en kontaktbetjentordning. Mange begrunnet dette med at det ville være en fordel å kunne forholde seg til en person både når det gjelder praktiske og personlige forhold.

På spørsmål om hva som kjennetegner en god betjent kunne svarene fordeles i følgende kategorier:

- 1) De bør gjøre det de sier (holde ord)
- 2) De bør være hyggelige/snille/hjelpsomme
- 3) De bør bry seg/gi personlig oppmerksomhet/ta seg tid

Aktiviteter

Varetektssituasjonen innebærer for de aller fleste en monoton tilværelse med mye soving, tv – titting og lesing. Av den grunn blir aktivitetstilbudene svært viktige. Undersøkelsen viser at mange av de innsatte har deltatt på fritidsaktiviteter (biljard,trening), og at mange hadde fått tilbud om lesestoff fra biblioteket.

De aller fleste var misfornøyde med luftetilbudet, som i stor grad fører til at de ikke benytter seg av ordningen.

Nesten halvparten ønsket et tilbud om sysselsetting på cella.

Andre tjenester

Med andre tjenester sikter vi til tjenester utført av andre faggrupper enn fengselsbetjenter, førstebetjenter og inspektører. Dette er tjenester som kan være av stor betydning for de innsatt både i forhold til rettigheter som de har og i forhold til å få hjelp med personlige spørsmål.

Undersøkelsen viser at mange innsatte sliter med betydelige fysiske og psykiske problemer og at de derfor har et relativt stort behov for helserelaterte tjenester (lege, sykepleier, psykiatrisk fagteam). Mange var misfornøyde med legene, og dette dreide seg i stor grad om medisiner. De som hadde hatt kontakt med sykepleiere, var stort sett fornøyd med behandlingen.

Fleksibilitet (individuelle behov)

Varetektsinnsatte er en svært heterogen gruppe. I vår undersøkelse varierte alderen på innsatte mellom 16 og 66 år. 39% (n=11) var førstegangsinnsatte mens to hadde sittet i fengsel 10 eller flere ganger. Hovedgrunnlaget for varetektskjennelsen varierte i alvorlighetsgrad fra drap til tyveri og narkorelaterte lovbrudd. Graden av rusproblematikk varierte også. Mange rapporterte om fysiske og psykiske problemer som følge av varetektsoppholdet. For mange av utlendingene er fengslingen spesielt vanskelig blant annet på grunn av språkproblemer.

Det at de innsatte er forskjellige og har ulike behov, innebærer en stor utfordring for de ansatte med hensyn til individuell behandling og oppfølging.

Gjennom intervjuene fikk vi også et klart inntrykk av at å bli behandlet som et særegent individ, var svært viktig for mange. At betjentene kjenner til og tar hensyn til individuelle interesser, ønsker og behov står her sentralt. Dette kan dreie seg om praktiske ting som må ordnes, om behov for en samtale, ønske om å lese aviser eller om mer alvorlige forhold, som samtale om psykiske problemer etc.

3.2 Spørreskjema om kvalitet i varetektsarbeidet for innsatte med restriksjoner

For at de ansatte i fengslet skal kunne gjøre en bedre jobb, ber vi deg om å svare på noen påstander om kvaliteten på det arbeidet som gjøres. Det er selvfølgelig frivillig om du vil delta.

Kryss av om du er helt uenig, delvis uenig, delvis enig eller helt enig i påstandene.

I tillegg ber vi deg skrive egne kommentarer/synspunkter nederst på hver side hvis du har mer på hjertet.

Alle opplysninger vil bli behandlet på en slik måte at de ikke kan knyttes til deg som person. Opplysningene vil bli oppbevart på en forsvarlig måte.

Bakgrunnsopplysninger:

Alder:

Under 20

20 – 30

Over 30

Førstegangsinnsatt?

Ja

Nei

Hvor lenge har du sittet fengslet nå?

Antall dager: _____

Informasjon

**Hva synes du om den informasjonen du har fått i fengslet?
Ta stilling til påstandene under.**

Jeg fikk den informasjonen jeg trengte om fengslets regler, rutiner og tilbud i løpet av de første tre dagene.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke fått info.

Informasjonsheftet ga meg de opplysningene jeg hadde behov for.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke lest/ikke fått

Jeg har fått informasjon om mine rettigheter/muligheter som varetektsinnsatt (Rett til privat lege/tannlege, rett til å bruke egne penger, muligheter for framstilling/besøk ved behov.)

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Menneskelig kontakt

Hva synes du om måten du blir behandlet av betjentene?
Ta stilling til påstandene under.

Betjentene er stort sett hyggelige og hjelpsomme .

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene tar seg stort sett tid til å prate med meg.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene gjør stort sett det de har lovet (holder ord).

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Jeg blir stort sett behandlet med respekt og blir ikke møtt med
fordømmende holdninger.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Aktiviteter

I hvilken grad er du fornøyd med de aktivitetene som fengslet har å tilby?

Ta stilling til påstandene under.

Jeg er fornøyd med kvaliteten på fritidstilbudet (trening/biljard, etc.)

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Deltar ikke

Jeg er fornøyd med det tilbudet biblioteket gir.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Bruker ikke

Jeg er fornøyd med luftetilbudet (ute).

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Samlet har fengslet gitt meg et aktivitetstilbud som bidrar til å minske belastningen ved å sitte isolert.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Andre tjenester

I hvilken grad er du fornøyd med kvaliteten på andre tjenester i fengslet? Ta stilling til påstandene under.

Jeg er fornøyd med den behandling og oppfølging jeg har fått av lege.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke fått/ikke ønsket

Jeg er fornøyd med den behandling og oppfølging jeg har fått av sykepleier.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke fått/ikke ønsket

Jeg er fornøyd med den behandling og oppfølging jeg har fått av psykiatrisk fagteam.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke fått/ikke ønsket

Jeg er fornøyd med den kontakten jeg har hatt med presten.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke fått/ikke ønsket

Jeg er fornøyd med den hjelp og oppfølging jeg har fått av sosialkonsulenten.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke fått/ikke ønsket

Kommentarer:

Fleksibilitet (individuelle behov)

I hvilken grad blir dine personlige ønsker og behov tatt hensyn til under varetektsoppholdet (innenfor rammen av hva som er mulig)?

Ta stilling til påstandene under.

Jeg er fornøyd med den hjelpen jeg fikk til å kartlegge og løse mine praktiske problemer da jeg ble satt her i fengselet (Problemer i forhold til familie, arbeid, leilighet, regninger etc.)

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke aktuelt

Betjentene kjenner til mine personlige behov, interesser og ønsker mens jeg sitter inne.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke betydning

Betjentene tar hensyn til personlige behov, interesser og ønsker mens jeg sitter inne.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig Ikke betydning

Kommentarer:

4. Drøfting av problemstillinger

Hva er kvalitet i varetektsarbeidet for innsatte med restriksjoner?

I denne rapporten har vi spesielt fokusert på innsattes opplevelse av kvalitet i tjenesten. På bakgrunn av brukerundersøkelsen har vi utarbeidet spørreskjemaet som skal måle innsattes syn på hva som er god kvalitet i varetektsarbeidet. Det er imidlertid viktig å være klar over at utarbeidelsen av indikatorer og delindikatorer (spørreskjemaet) er en forenkling av virkeligheten.

Vi mener likevel at vi har funnet fram til viktige elementer når det gjelder innsattes syn på kvalitet. Hvis det skulle vise seg indikatorene eller delindikatorene ikke lenger er hensiktsmessige, må de tilpasses/forandres eller utarbeides på nytt. Dersom fengslet for eksempel etablerer en kontaktbetjentordning, må også spørsmål om kvaliteten på dette arbeidet få plass i spørreskjemaet.

Vi har understreket at hele organisasjonen må gi sin tilslutning til bruk av spørreskjemaet, samt anvende resultatene i en kontinuerlig kvalitetssikringsprosess. En videreutvikling av denne metoden vil være å måle tilsattes vurdering av kvalitet ved hjelp av kvalitetsindikatorer. For betjentene ville det da være aktuelt med spørsmål som omhandler noen av de samme områdene som innsatte skal svare på. Et eksempel kan være å spørre betjentene om hvordan de vurderer kvaliteten på den informasjonen de gir til innsatte. I tillegg er det viktig å fokusere på organisasjonsmessige forhold som grunnlag for god tjenesteyting i samhandlingen mellom tilsatt og innsatt. Eksempler på spørsmål som kunne vært med:

- Mener betjentene at de har riktige kompetanse for det arbeidet de er pålagt å utføre?
- Har de nok støtte fra ledelsen?
- Hvordan fungerer veiledningen?
- Er de fysiske forholdene i fengslet lagt til rette for arbeidet?
- Er det psykososiale arbeidsmiljøet tilfredsstillende?
- Oppnår man tilfredsstillende resultater i forhold til målene som settes?
- Er bemanningen god nok ?

Et eksempel på et slikt spørreskjema blir presentert som et vedlegg bakerst i rapporten (side 66).

Ledere og andre tilsatte bør også svare på lignende spørsmål som måler deres syn på kvalitet.

Vi er av den oppfatning at tjenestekvalitet er avhengig av både holdninger og kompetanse. Lederne har et spesielt ansvar for en kontinuerlig kvalitetsutviklingsprosess. Det vil alltid være rom for forbedringer innenfor eksisterende rammer. Vi har i denne rapporten påpekt noen slike områder. Samtidig er god tjenestekvalitet avhengig av organisasjonsmessige- og ressursmessige faktorer. Vi har tidligere pekt på at produksjon av tjenester forutsetter samtidighet i møte mellom innsatt og tilsatt. Derfor er en av de viktigste utfordringene for fengslet å utvikle gode arenaer for kontakt mellom ansatt og innsatt. Indikatorene er ikke ment som et verktøy for å styre eller kontrollere de tilsatte, men som et ledd i fengslets eget forbedringsarbeid.

Metoden for å utvikle kvalitetsindikatorer er opprinnelig utviklet som et hjelpemiddel for å øke tjenestekvaliteten i kommunal virksomhet. Den er utprøvd i skolevesenet og i helse- og sosialtjenesten. Vår undersøkelse er basert på de samme metodiske prinsippene, men med spesiell vekt på en systematisk brukerundersøkelse og en intern kvalitetssikring av indikatorenes egnethet. Sånn sett er dette en videreutvikling av den opprinnelige metoden. Vi vil også understreke at utvikling av kvalitet gjennom denne type arbeid, er anvendelig også for andre avdelinger og fengsler med ulike grupper av innsatte. Den kan også omfatte kontaktbetjentvirksomhet, programvirksomhet og sikkerhetsrelatert arbeid. I tillegg kan metoden være aktuell for friomsorgen.

I hvilken grad er rundskriv 6/97 fulgt opp i fengslet for innsatte med restriksjoner?

Rundskrivet tar for seg følgende områder:

- Mottak i fengslet
- Utvidet lufting
- Menneskelig kontakt
- Kommunikasjon med politiet
- Fremstillinger
- Tilsyn av tjenestemenn og helsepersonell
- Sysselsetting
- Aktiviteter/studier/lesestoff
- Telefoning
- Brev/besøk
- Visitortjeneste

En nærmere beskrivelse av rundskrivet blir presentert i forbindelse med spørreundersøkelsen i kapittel 5.3.

Rundskrivet legger spesiell vekt på å avhjelpe/avdempe skadelige følger av isolasjon for dem som er underlagt restriksjoner gjennom å styrke den menneskelige kontakten. I undersøkelsen kommer det klart fram at fengslet bare i mindre grad greier dette. Den høye andelen som forteller om fysiske og psykiske plager, understreker påkjennningene ved å sitte isolert. Selv om de innsatte i hovedsak mener at de tilsatte gjør en god jobb, er dette ikke tilstrekkelig. Behovet for ytterligere tiltak for å avhjelpe de negative virkningene er nødvendige. I dag har fengslet ansatt egne fritidsbetjenter som gjennomfører ulike tiltak med de innsatte. De gjør en god jobb, men deres oppgave er primært knyttet til aktivisering. Fengselsbetjentene snakker lite med de innsatte utenom rutinegjøremål. Den mer individuelle kontakten som mange innsatte etterlyser, vil kunne forsterkes ved en strukturert kontaktbetjentordning. Nesten 80 % av respondentene i vår undersøkelse etterspør dette. En forutsetning er at ordningen fungerer etter intensjonen og fører til bedre kontakt mellom tilsatte og innsatte. Ordningen må heller ikke føre til at det kollektive ansvaret som alle tilsatte har for å følge opp de innsatte, blir pulverisert. I første omgang bør man etablere en kontaktbetjentordning som prioriterer de som trenger det mest.

Å gi informasjon, samt forsikre seg om at den er forstått, er ingen lett oppgave. I rundskrivet står det at alle innsatte skal (vår understreking) ha en samtale med en av fengslets ansatte om akutte praktiske problemer. De ansatte mener at de gir tilstrekkelig informasjon, mens mange innsatte er av en annen oppfatning.

Her bør fengslet gå igjennom rutinene for å sikre at innsatte får nødvendig informasjon. Vi mener at de muntlige rutinene bør kvalitetssikres, og at det bør lages bedre skriftlig informasjonsmateriell. Vi viser til Politidirektoratets brosjyre om ”Rettigheter ved pågripelse” som et eksempel på grei og lettlest informasjon. Denne er også oversatt til aktuelle språk. Det bør også vurderes tiltak overfor varetektsinnsatte som har problemer med å kommunisere på norsk og/eller engelsk. Å øke andelen innsatte med aktuell språkkompetanse bør være et prioritert tiltak. I tillegg bør man øke bruken av tolketjeneste. Det bør også rekrutteres visitorer med forskjellig språkkompetanse.

I rundskrivet bes direktøren om å vurdere lufting utover en time pr. dag for varetektsinnsatte. Flesteparten av informantene benytter seg ikke av fengslets luftetilbud på grunn av dårlige forhold. Det innebærer at de sitter inntil 24 timer på cella bortsett fra den tiden som benyttes til aktivitetstiltak. Det er politiet som bestemmer om det kan skje lempninger i restriksjonene. En innsatt som verken kan snakke norsk eller engelsk og som opplever isolasjonen svært vanskelig, sier at han ikke skjønner hvorfor han ikke kan spille biljard med en nordmann som er siktet i en helt annen sak under oppsyn av en fengselsbetjent. Det bør knyttes nærmere kontakt mellom fengsel og politi, og fengslet bør kunne foreta en mer individuell vurdering av lempninger dersom behovet er til stede, og det ikke er fare for utveksling av informasjon mellom innsatte.

Rundskrivet understreker også at fengslet skal forelegge politiet spørsmål om fremstillinger dersom behovet er til stede. Dette skjer i svært liten grad. De innsatte selv er lite klar over at dette er en mulighet og vil derfor heller ikke tilkjennegi behov. For å ivareta innsattes rettigheter, må fengslet informere om dette. Dilemmaet for fengslet er imidlertid at det kan ha liten hensikt å informere om denne muligheten siden det i praksis er vanskelig å gjennomføre. Et bedre samarbeid med politiet på dette området er også ønskelig.

Rundskrivet legger vekt på å tilrettelegge kontakten med andre yrkesgrupper i fengslet. Relativt få innsatte hadde hatt kontakt med ledelse, prest og sosialkonsulent. Nesten halvparten hadde hatt kontakt med helsepersonell. Vår undersøkelse viser at mange ikke var fornøyd med den jobben som legene gjør. Det kan være flere årsaker til dette. Vi vil fremheve at det generelt er viktig med god kommunikasjon mellom lege og klient. Flere innsatte klager på at kommunikasjonen med legene i fengslet er for dårlig.

Fengslet har ikke utviklet et godt nok tilbud når det gjelder sysselsetting og visitortjeneste. Rundskrivet understreker at dette er viktige tiltak for å motvirke isolasjon. I vår undersøkelse ønsket 46 % et tilbud om sysselsetting, mens 39 % ønsket besøk av en visitor. Mange er fornøyd med bibliotek tjenesten.

Fengslets tilrettelegging av kontakt med forsvarer er i hovedsak tilfredsstillende selv om flere hevder at det går for sent.

Som en oppsummering kan vi si at fengslet i varierende grad oppfyller retningslinjene i rundskrivet. Fengslet står derfor overfor store utfordringer for å minske gapet mellom rundskrivets idealer og hverdagens realiteter i fremtiden.

5. Resultater fra undersøkelsen

Spørreskjemaet er bygget opp på følgende måte:

- Bakgrunnsvariabler
- Åpne spørsmål om opplevelsen av fengslingen og det å være varetektsfengslet
- Spørsmål knyttet til om rundskriv 6/97 er fulgt opp
- Spørsmål om psykisk og fysisk helse
- Spørsmål om hva innsatte mener er kvalitet i varetektsarbeidet

Resultatene blir presentert i denne rekkefølgen i dette kapitlet. Alle data i undersøkelsen er basert på selvrapporing.

5.1 Bakgrunnsvariabler

Alder

Alderen på respondentene varierte mellom 16 og 66 år, med en gjennomsnittsalder på 34 år. Modus eller den hyppigst forekommende verdi var 25 år (4 personer). Halvparten av respondentene var 33 år eller eldre.

Nasjonalitet

18 av respondentene var norske statsborgere. De resterende kom fra: Etiopia, Pakistan, Kosovo, Vietnam (2), Tunis, Polen, Nederland, Malaysia og Belgia.

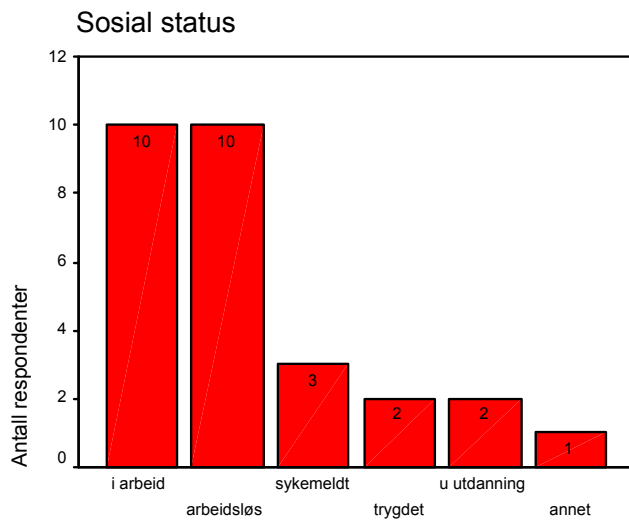
Sivil status

68 % (n = 19) av de intervjuede var enslige eller skilt/separert.
32 % (n = 9) var gift/samboer.

Barn

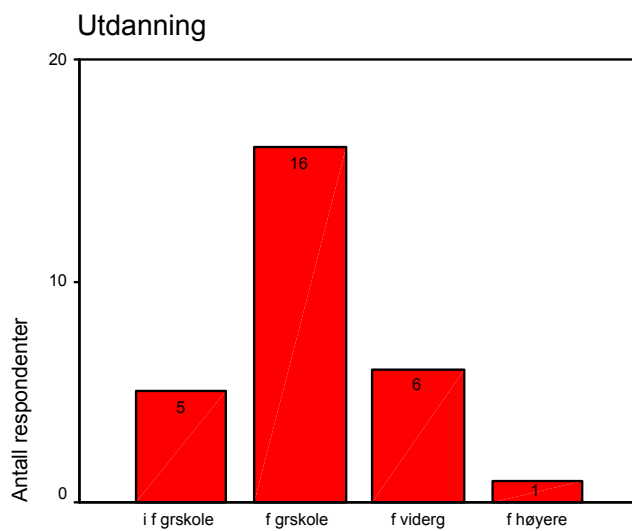
61 % (n = 17) av de intervjuede hadde barn.
39 % (n = 11) hadde ikke barn.

Sosial status ved innsettelsestidspunktet

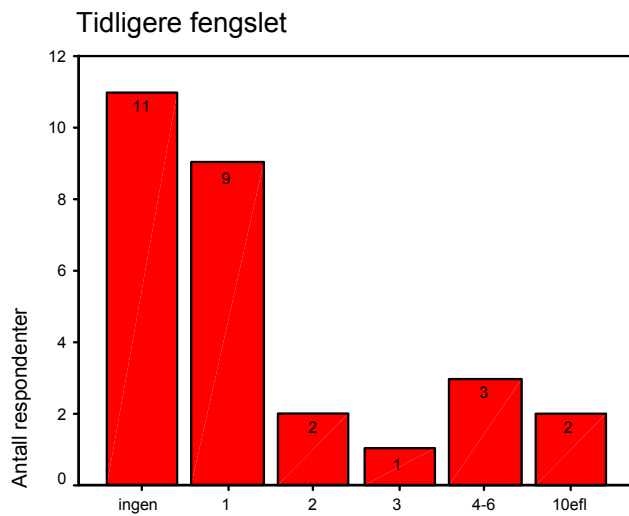
43 % (n = 12) var i arbeid eller utdanning ved innsettelsestidspunktet.

Type utdanning

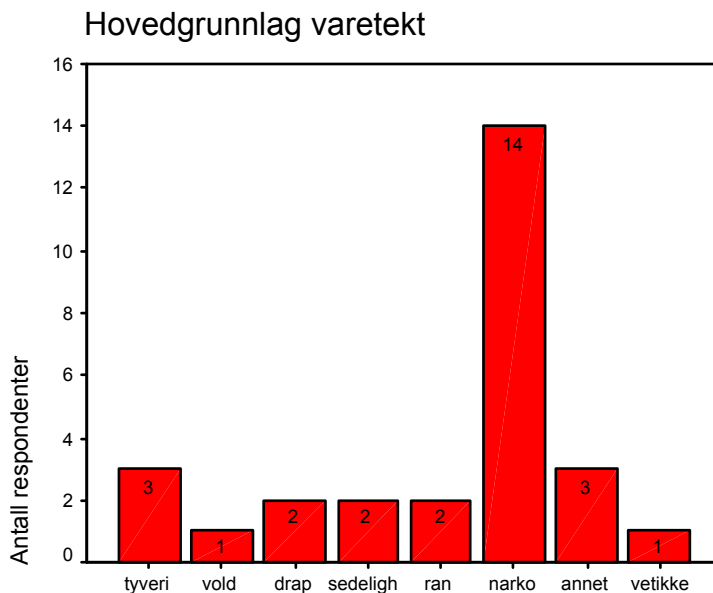
Figuren viser at 75 % av respondentene enten ikke har fullført eller kun har grunnskoleutdanning.

Tidligere fengslinger

61 % (n = 17) av respondentene har sittet i fengsel tidligere. 32 % (n =9) har vært fengslet en gang tidligere.

Hovedgrunnlag (lovbruddstype) for varetektskjennelsen

50 % (n = 14) har narkotikalovbrudd som hovedgrunnlag for varetektskjennelsen.

Tid sittet i varetekt nå

Den tiden respondentene hadde sittet i varetekt ved intervju tidspunktet, varierte mellom 3 dager og 8 måneder.

54 % (n = 15) har sittet 2 uker eller mindre.

46 % (n = 13) har sittet mer en 2 uker. Av disse hadde 14 % (n = 4) sittet i mer enn 3 måneder. De to som har sittet lengst, har vært fengslet i henholdsvis 8 og 10 måneder.

Restriksjoner

43 % (n = 12) hadde brev og besøksforbud. 39 % hadde brev og besøkskontroll.

18 % (n = 5) hadde fått opphevet restriksjonene.

Rusproblemer

Hele 82 % (n = 23) svarte nei på spørsmålet om de har et rusproblem.

18% (n = 5) svarte at de har et rusproblem. Av disse svarte 3 at de hadde et narkotikaproblem mens 2 svarte at de hadde et blandingsproblem (alkohol og narkotika).

Erfaringer fra tidligere undersøkelser tyder på at innsatte har en tendens til å underrapportere sine rusproblemer. Om dette er tilfelle i denne sammenheng, er imidlertid et åpent spørsmål.

5.2 Opplevelsen av varetekt

Vi valgte nokså tidlig i intervjuet å spørre respondentene om deres opplevelser av varetektskjennelsen og oppholdet. Hensikten var å få en umiddelbar reaksjon på den situasjonen de befant seg i.

5.2.1 Varetektskjennelsen

Fem av respondentene mente at kjennelsen var rettferdig.

Et typisk eksempel:

- *”Rettferdig - ble tatt med buksa på knærne.”*

Like mange mente kjennelsen var delvis rettferdig.

Et typisk eksempel:

- *”Kan skjønne første kjennelsen – tatt på fersken i en bil – andre kjennelse er unødvendig – har fortalt det som er å sies i avhør.”*

De resterende (18) opplevde kjennelsen som urettferdig. Flere av disse begrunnet dette med at de var uskyldige. Andre hevdet kjennelsen var unødvendig og/eller at perioden med restriksjoner var for lang.

Noen eksempler:

- *”Hvis jeg hadde gjort det de mener, så hadde det vært greit – men jeg mener at det ikke er riktig.”*
- *”Saken kunne blitt løst med et vanlig avhør – urettferdig behandlet – kastet bort en hel måned av livet på grunn av dette”*
- *”Helt vanvittig – jeg sitter som et totalt offer ved å være på feil sted til feil tid. Jeg var på stedet der det ble funnet amfetamin.”*
- *”Urettferdig – fikk for lang tid med forbud.”*
- *”Har tilstått det som jeg har gjort, har samarbeidet . Jeg har ikke oppgitt navn på medskyldig og vet at det ikke er lov å varetektsfengsle på grunnlag av at jeg ikke vil oppgi navn, men politiet bruker dette som et pressmiddel.”*

5.2.2 Oppholdet

Mange av svarene dreier seg om at oppholdet oppleves tungt og/eller at det er psykisk belastende.

Noen eksempler:

- *”Helt forferdelig psykisk belastende – helsefarlig – skadelig.”*
- *”Tar det tungt psykisk – har ikke kontakt med familie – har smerter på grunn av leddgikt.”*
- *”De første dagene var tunge – har oppegående psyke – har ikke slitt veldig – men de første dagene var jævlige.”*
- *“The restriction period is like torture.”*
- *”Føler det litt vondt på grunn av forholdene i fengslet. Får ikke svar på det jeg spør om. Føler meg som en drittunge når jeg må spørre om alt – få undertøy, dusje, håndklær. Det er så vanskelig å få dette til, og det tar så lang tid.”*

Mange ga også uttrykk for bekymringer om livet på utsiden. Dette dreide seg i stor grad om familie og økonomiske forhold.

Noen eksempler som var typiske:

- *”Får ikke fulgt opp lån – husleie – bilforsikring – masse praktiske problemer – priser meg lykkelig over at jeg ikke har forpliktelser utenom.”*
- *”Den tøffeste biten er å informere kjæreste – ordne opp i praktiske ting rundt leiligheten – en blir hengende etter med alt – takler det ganske bra å sitte isolert.”*
- *“Feeling very bad, sad, thinking about my family.”*
- *”Alt er dårlig – maten – seng – påkjenning å ikke kunne snakke – familien vet ikke at jeg sitter her – savner sønnen min.”*

Enkelte mener at varetektsoppholdet først og fremst er kjedelig:

- *”Kjedelig – kjører hue mitt følt – tenker på hva som skjer ute – skylder penger i miljøet.”*
- *”Trist og kjedelig – vanskelig å være utenfor verden.”*

Andre hevder at det å sitte varetektsfengslet, er nokså greit :

- *”Helt greit – nesten som ferie i forhold til politiarresten.”*
- *”Går fint, har ingen problemer – bare kjeder meg.”*

5.2.3 En vanlig dag i fengslet

Respondentene ble bedt om å beskrive en vanlig dag i fengslet. De fleste forteller om det monotone livet på cella. Det er viktig å få tiden til å gå gjennom å sove eller se på TV.

Noen eksempler:

- *”Det er viktig for meg ikke å stresse meg opp den første tida, gjør bevisst ingenting, roer meg ned - aksepterer situasjonen – sover mest mulig – spiser, ser på TV - går det lengre enn 14 dager, blir jeg mer aktiv.”*
- *”Våkner kl. 12 pusser tenna – ser på tv – 70 – 80% soving.”*
- *”Står opp – lufter –trener litt – er stort sett på cella – sitter og ser på tv – kan ikke gjøre noe annet – ser på tv til langt ut på natt – blir en slappfisk av dette her – psykisk tortur.”*

Noen leser en del . Noen skriver dagbok og forsøker å organisere dagen på en mer strukturert måte.

Noen eksempler:

- *”Står opp 8-9 – rutiner - spiser frokost – meditasjon – ser på tv – leser bøker – spiser og trener mye – skriver ned tanker og følelser – får klarhet i ting – tømmer hjernen – ½- time meditasjon om ettermiddagen – tv – legger meg 11 – 12.”*
- *”Står opp i 11-tiden, leser mye bøker, legger kabal – ser på tv om kvelden – trener en gang om dagen.”*
- *”Lang og kjedelig – prøver å sove så lenge som mulig – mye tv – leser litt for å slappe av – skriver litt dagbok – god erfaring.”*

5.3 Oppfølging av Rundskriv Fst 6/97

En av problemstillingene i denne undersøkelsen er i hvilken grad rundskriv 6/97 er fulgt opp i fengslet for innsatte med restriksjoner. Fengselsstyret gir i dette rundskrivet retningslinjer for behandling av varetektsinnsatte. Det understrekes at varetektsfengsling er en belastning, at oppholdet kan føre til helseskader, og at de som er underlagt restriksjoner, er spesielt utsatt. Det legges spesielt vekt på mulige tiltak for å *”avhjelpe/avdempe skadelige følger av isolasjon og mangel på menneskelig kontakt for de varetektsinnsatte som er underlagt restriksjoner”* (Rundskriv Fst 6/97, side 1).

5.3.1 Samtale (om akutte praktiske problemer)

Om mottak i fengslet sier rundskrivet : *”Snarest mulig etter innsettelse skal innsatte gis anledning til samtale med en av fengslets ansatte. Det er spesielt viktig at akutte praktiske problemer som følge av pågrepelse og fengsling avdekkes. Den ansatte vil kunne avhjelpe situasjonen ved å bidra til mulige praktiske løsninger – eventuelt formidle problemet til rette instans”* (Rundskriv Fst 6/97, side 4.)

46 % (n = 13) av de innsatte svarte ja på at de hadde fått en slik samtale om akutte praktiske problemer innen 72 timer, og 54 % (n =15) svarte nei. To av respondentene hadde gitt uttrykk for at de ikke ønsket en inntakssamtale. Regelen om 72 timer er en intern regel ved fengslet.

Våre kommentarer:

At så mange som 54 % svarte at de ikke hadde fått en samtale om akutte praktiske problemer, er et overraskende høyt tall. Mange av de ansatte ga uttrykk for skepsis til dette resultatet. De mente at alle hadde fått en slik samtale. Forklaringen på dette misforholdet kan enten dreie seg om ulik forståelse av hva en slik samtale innebærer, eller at samtalen ikke har funnet sted. Fengslet bør uansett forklaring vurdere rutinene for denne type samtale slik at det blir bedre samsvar mellom det fengslet tilbyr og det innsatte opplever at de får.

5.3.2 Informasjon

"Varetektsinnsatte skal gis informasjon om fengslet og de regler og rutiner som gjelder. Herunder er det viktig at innsatte gis informasjon om adgang til å kontakte fengselsprest, helsetjeneste og sosialtjeneste."

Fengslet har dessuten etter anmodning: *"Plikt til å hjelpe en innsatt til å skrive brev til forsvarer, påtalemyndigheten eller dommeren samt hjelp til å sette opp klage til overordnet myndighet."* (Rundskriv Fst 6/97, side 4).

71 % (n =20) svarte at de hadde fått informasjon om fengslets regler og rutiner.

68 % (n = 19) svarte at de hadde fått informasjon om adgang til å kontakte prest, helsetjeneste, sosialtjeneste.

21 % (n = 6) svarte at de hadde fått informasjon om at fengslet kan hjelpe deg med å skrive brev til forsvarer, påtalemyndighet etc.

Respondentene ble bedt om å gi en vurdering av den informasjonen de hadde fått.

Fornøyd:

- *"Er fornøyd med den informasjon jeg har fått – har fått informasjon av betjenter – sosialkonsulent – og Terje prest ."*
- *"En av betjentene – muntlig – fikk den informasjonen jeg hadde behov for."*
- *"Both written and verbal. It was ok at the beginning – must learn smaller things afterwards."*
- *"Av ekstrabetjent og 1. betjent. Har fått oppfølgingsamtale av 1.betjenten. Er rimelig fornøyd med informasjon om soning, men det er andre ting om informasjonene som jeg ikke er fornøyd med."*

Ikke fornøyd - noen eksempler:

- *"Har ikke fått noen muntlig informasjon fra ansatte."*
- *"Ligger informasjonshefte på cella - ikke fornøyd med informasjonen - særlig første dag er hardt, og jeg fikk for lite informasjon."*
- *"Betjenten sier masse ting på en gang – vanskelig å få med seg all informasjon – noe var også unødvendig i forhold til dette med forbud."*
- *"Er ikke fornøyd med den informasjonen jeg har fått – får beskjed om å spørre selv – "savnet informasjon om hvordan jeg kunne få medisiner – blodfortynnende medisin – russisk lege forsto ikke hva jeg sa."*

Innsatte som ikke forstår norsk, er rimeligvis spesielt utsatt.

- *”Only got written information – no Prison Officer has informed me – I don’t understand so much from written materials.”*
- *Got a brochure in Norwegian from a Prison Officer. I had to learn and understand everything on my own – bad information all the way. I offered to translate the brochure to French, and this was accepted. I discovered by chance in the library that the brochure already was translated. I asked to get a copy, but the answer was that the brochure was not distributed because of the costs to copy it.”*

Våre kommentarer:

Ca. 1/3 svarte at de ikke hadde fått informasjon om regler og rutiner og om adgangen til å kontakte prest, helsetjeneste og sosialtjeneste. Ansatte sier at alle får slik informasjon. Hele 80 % svarte at de ikke hadde fått informasjon om at fengslet kan yte hjelp til å skrive brev til forsvarer, påtalemyndighet etc. En forutsetning for å be om en slik hjelp, er informasjon om ordningen. Denne hjelpen vil være svært viktig for dem som har problemer med å formulere seg skriftlig og for utlendinger med dårlig språkkompetanse. Fengslet bør derfor vurdere sine informasjonsrutiner. Informasjonsheftet som skal ligge på hver celle, er relativt omfattende og gjelder for alle innsatte i fengslet. Fengslet bør utarbeide egen brosjyre for varetektsinnsatte på alle aktuelle språk. Vi viser til Politidirektoratets brosjyre om ”Rettigheter og plikter ved pågrepelse” som et eksempel på enkel og lettfattelig informasjon.

5.3.3 Kontaktbetjentordning

”Direktøren bes vurdere å opprette en ”kontaktbetjentordning” for varetektsinnsatte i tilfelle hvor det synes hensiktsmessig for å sikre en forsvarlig oppfølging av innsatte i varetektsperioden.”(Rundskriv Fst 6/97, side 4)

Ingen av de spurte har hatt kontaktbetjent. Grunnen til dette er at det ikke er etablert en ordning hvor innsatte får tildelt en fast kontaktbetjent ved avdelingene der intervjuene fant sted.

79 % (n = 22) mener imidlertid at det er behov for en kontaktbetjentordning for varetektsinnsatte. Respondentene ble bedt om å begrunne svaret.

Mange var opptatt av fordelene med å kunne forholde seg til en person når det gjaldt å ta opp personlige problemer eller praktiske spørsmål:

- *”Lettere å prate med en person – lettere å spørre en person”*
- *”Det blir mange å forholde seg til – det kunne vært greit med en person – har mange ting som skulle vært ordnet - f.eks. regninger, husleie.”*
- *”Ville vært fint å kunne prate om personlige ting – medisiner etc. – nå må man dra samme historie for ti personer”*
- *”Det er vanlig i systemet at man må forklare en ting mange ganger. Dette med kontaktbetjentordning er ikke noen dum ordning forutsatt at det er en ok. person.”*
- *”Definitively. Prison officers are changing all the time. There are a lot of daily problems, and it would have been better to have one Prison Officer.”*

Andre er opptatt av at en slik ordning ville bidra til å gi bedre informasjon:

- *”Trenger en kontaktbetjent til å fortelle om hva man kan gjøre og hva man ikke kan gjøre.”*
- *”Ville vært en fordel i forhold til informasjon og i forhold til å ordne praktiske ting.”*

Enkelte er også opptatt av en slik ordning er avhengig av at kontaktbetjenten er tilgjengelig:

- *”The principle is good provided that the prison officer is available.”*
- *”Vet ikke – en kontaktbetjent greier ikke å få ting gjort bedre enn andre betjenter. Jeg har erfaring med kontaktbetjenter tidligere, og de er like vanskelige å få tak i som alle andre. Hvis ordningen hadde fungert, ville det vært bra.”*
- *”Hvis en kunne satt av en viss tid pr. dag kunne det vært ok.”*

De som svarte nei på spørsmålet om det var behov for en kontaktbetjentordning, ga følgende begrunnelser:

- *”Alle betjenter kan gjøre samme jobben – alle kan hjelpe til.”*
- *”I utgangspunktet er det dem/oss – kunne sikkert vært ok for noen.”*
- *”No, I do not need a contact person in my position.”*

Våre kommentarer:

Hele 79 % mente at det var behov for en kontaktbetjentordning.

Flere ansatte mener imidlertid at de oppfyller de fleste punktene i

departementets retningslinjer for kontaktbetjentarbeid (Rundskriv G-61/2000)

Vi mener at en forutsetning for en hensiktsmessig kontaktbetjentordning for innsatte med restriksjoner er at det opprettes en særkontakt.

Behovet for en kontaktbetjentordning styrkes også av andre undersøkelser fra Oslo fengsel. I en evalueringsrapport "Tungtsonende" ble ti innsatte intervjuet: "Ni av de innsatte er helt klar på at de kunne tenke seg en kontaktperson som hadde et praktisk ansvar for dem og som kunne komme innom cella for å prate....Alle ti uttrykker at det å ha et tillitsforhold til en ansatt, ville vært av betydning for å klare soninga bedre" (Y. Hammerlin og E. Larsen, 2000, side 50). I en annen rapport "En undersøkelse av innsatte som overføres til sikkerhetscelle" konkluderes det med følgende "Det er arbeidsgruppas oppfatning at det på grunnlag av foreliggende rapport bør skje en styrking av kontaktbetjent/primærkontaktfunksjonen, helst i form av en ressursavdeling." (upublisert rapport, Stang 2002)

I følge opplysninger fra fengslet er det fra mars 2002 opprettet en kontaktbetjentordning hvor hver betjent i niende og tiende avdeling er kontaktbetjent for to innsatte.

5.3.4 Menneskelig kontakt

"Varetektsinnsatte ilagt brev og besøksforbud/kontroll undergis et strengere regime enn andre varetektsinnsatte, og det er derfor viktig at tjenestemenn viser stor grad av imøtekommenhet og praktisk hjelp så langt dette er mulig. Fengselsprest, sosialtjeneste og helsepersonell bør kontinuerlig vise disse innsatte særlig oppmerksomhet. Det bør vurderes om det kan avsettes tid til samtaler med innsatte også utenom rutinemessige fastsatte gjøremål." (Rundskriv Fst 6/97, side 5).

Respondentene ble spurt om antall besøk på cellen i løpet av en vanlig dag. De innsatte ga tilbakemelding om at de fikk besøk på cellen ca. fem til seks ganger pr. dag av tjenestemenn. Alle framhever rutinemessige gjøremål som hovedgrunnen til besøk på cellen. Dette dreier seg om vekking, lufting, matutdeling etc. Det er bare svært sjelden at betjenter tar seg tid til en ekstra samtale med innsatte.

5.3.5 Samtaler med andre ansatte i fengslet

18 % (n = 5) hadde hatt samtaler med ledelsen.

4 % (n = 1) hadde hatt samtaler med prest.

18 % (n = 5) hadde hatt samtaler med sosialkonsulent.

43 % (n = 12) hadde hatt samtaler med helsepersonell.

Respondentene ble bedt om å gi konkrete eksempler på i hvilken grad de var fornøyde med den kontakten de hadde hatt.

Ledelsen

- *"Har bedt om kontakt med overordnet - får ikke dette innvilget."*
- *"Har bedt om samtale med førstebetjenten, men har ikke fått."*
- *"Ledelse ja – ok samtaler med førstebetjenten."*

Prest

- *"Have asked for a meeting with the priest - not happened."*
- *"Fengselspresten kom og satte seg ned for å prate, kan betro meg til ham."*

Sosialkonsulent

- *"Sosialkonsulent – ja, godt resultat."*
- *"Sosialkonsulenten hjalp til slik at politiet kunne hente private klær hjemme."*
- *"Sosialkonsulent – ikke fornøyd, følte meg liten.."*
- *"Not satisfied with welfare officer – don't know the rights I have."*
- *"Have asked for a meeting with the social officer – not happened"*

Helsepersonell

- *"Er ikke fornøyd med kontakten med helsepersonell – får for lite medisiner og feil medisin - tok plutselig bort medisiner – dårlig kommunikasjon alle veier ."*
- *"Han ville forandre på medikamenter som jeg har gått på i 20 år – ble fortalt at de var vanedannende – får smerter."*
- *"Var hos legen, hadde vondt i lungen - fikk beskjed om at jeg skulle ta pillene i syv dager – fikk pillen første dag – siden ikke."*
- *"Ikke i det hele tatt - føler at legen ikke har tatt meg alvorlig når det gjelder mageproblemer."*
- *"Ja, fikk tatt blodprøve – servicen har vært upåklagelig."*

- *”Greit nok.” (lege)*
- *”Sykepleieren gjør en god jobb – de tar seg god tid til å prate når jeg har abstinenser.”*
- *”Sykepleier – kjempebra oppfølging – spør direkte om ting som du har fortalt om før – det er bra – da vet du at hun er interessert – bare at hun husker er bra.”*
- *”Var syk i en uke, skrev lapp om å få komme til doktor – ingenting skjedde før en betjent tok affære.”*

Våre kommentarer:

Rundskrivet legger spesielt vekt på at mangel på menneskelig kontakt kan gi helsemessige skadevirkninger. Dette er også solid dokumentert i denne og tidligere undersøkelser. Det bør derfor være en prioritert oppgave for fengslet å øke den mellommenneskelige kontakten mellom innsatte og tilsatte. En strukturert kontaktbetjentordning kan være et slik tiltak. I tillegg vil vi understreke at det er et kollektivt ansvar for alle tilsatte å bidra til at slike skadevirkninger minimaliseres. I undersøkelsen om ”Tungtsonende” skriver forfatterne følgende om innsattes behov for kontakt: ”De savner en prat med avdelingsbetjentene om naturlige hverdagsemner og ønsker at betjentene tar initiativ til dette.”(Hammerlin og Larsen 2000, s.50).

5.3.6 Lufting

”Etter fengselsreglementet § 61.2 skal innsatte så vidt mulig få oppholde seg i friluft minst en time hver dag. Direktøren bes vurdere utvidet lufting utover 1 time pr. dag for varetektsinnsatte. Innsatte som ikke har fellesskap med medinnsatte, skal prioriteres.” (Rundskriv Fst 6/97, side 4-5).

93 % (n = 26) har ikke fått tilbud om lufting utover 1 time pr. dag.

71 % (n = 20) har ikke luftet eller har bare luftet en gang.

På spørsmål om hva de synes om luftetilbudet, mener de aller fleste at lufteforholdene er for dårlige. Noen mener også at luftingen skjer for tidlig på dagen.

Noen eksempler:

For tidlig

- *”Deltar ikke – orker ikke å gå opp.”*
- *”For tidlig om morgenen – har vært der en gang før – sterilt og dårlige forhold.”*

Ser ikke himmelen

- *“Depressing – you don’t see the sky.”*
- *“Vanvittig dårlig - forferdelig at det er tak over, du ser ikke himmelen-verre enn fyllearesten – det er det tristeste jeg har vært med på.”*
- *“Dårlig – bedre utsikt fra cella.”*

Dårlig luft/møkkete

- *“Det er veldig dårlig - luften er bedre på cella enn oppe.”*
- *“Er nesten som en celle – kunne vært mye bedre – dette er en av grunnene til at jeg ikke benytter meg av tilbudet – får nesten like mye luft i vinduet.”*
- *“Er dårlig – særlig dette med at det er støvete – føler at du går i en bedriten, møkkete bunker.”*
- *“På veggen er det spisspuss - vanskelig å lene seg - møkkete på gulvet..”*

Nedverdiggende/belastende

- *“Fikk assosiasjoner til fangeleir – lufting styrker ikke psyken til forbudsinnsette på noen som helst måte – følte meg ikke bedre etter lufting – var bedre å komme ned igjen.”*
- *“Var på taket første dagen – min karriere som kanarifugl er over.”*
- *“Føler meg som et dyr der – føler meg ikke som et menneske.”*
- *“Uaktuelt – går i ring, er nedverdiggende. Å bli putt i en bås på taket er uaktuelt for meg.”*
- *“Takker nei til lufting – høsebur.”*
- *“En gang – føler meg som en ku i bås.”*
- *“Latterlig – drar jo mer depresjon med deg ned etter lufting.”*

Våre kommentarer:

For innsatte som sitter innelåst mesteparten av døgnet, er det særdeles viktig å få muligheten til frisk luft og variasjon i hverdagen. De aller fleste opplevde lufteforholdene som uverdige. Bare to hadde fått tilbud om lufting utover en time pr. dag. I praksis betyr dette at mange innsatte sitter isolert det meste av døgnet bortsett fra sporadiske fritidsaktiviteter. Fengslet bør absolutt gjøre noe med disse forholdene.

5.3.7 Lempninger av restriksjoner

I rundskrivet påpekes det at fengslets tjenestemenn skal melde fra til ledelsen hvis særlige forhold tilsier at lempninger bør skje. Politiet må i så fall samtykke. Politiet kan også gi anledning til fellesskap/begrenset fellesskap med medinnsatte.

93% (n =26) svarte at de ikke hadde fått noen lempninger av restriksjoner. To hadde fått lempninger:

- *”Fra forbud til kontroll – har fått besøk av kjæresten to ganger med politiet til stede.”*
- *”Var i luftegården, men snakket ikke med andre.”*

Ingen av respondentene hadde deltatt i noen form for fellesskapsaktiviteter/begrenset fellesskap.

5.3.8 Ønske om sysselsetting/arbeid

I rundskrivet påpekes at sysselsettingstilbud er viktig for å redusere skadevirkningene av eneromsopphold. Dette skal prioriteres høyt (Rundskriv Fst 6/97, s.7).

46 % (n = 13) svarte ja på spørsmålet om de hadde hatt ønske om sysselsetting/arbeid.

11 % (n = 3) har hatt sysselsetting.

De tre som har hatt sysselsetting, ga følgende kommentarer:

- *”Har reparert trimapparater – ville ikke hatt rutinearbeid.”*
- *”Washing stamps – work is important.”*
- *”Bra – fikk andre ting å tenke på.”*

5.3.9 Aktiviteter, studier og lesestoff

I rundskrivet legges det vekt på at innsatte bør få tilbud om aktiviteter, studier, lesestoff for å avhjelpe fysiske og psykiske skadevirkninger (side 7).

82 % (n = 23) hadde deltatt på aktiviteter arrangert av fritidsbetjent eller andre. Av disse deltok 65 % (n =15) hver dag eller ofte. 35 % (n = 8) deltok sjelden. Ingen hadde blitt oppfordret til å utføre selvstudier.

7 % (n =2) Hadde drevet med studier.

61 % (n =17) hadde fått tilbud om lesestoff fra biblioteket.

5.3.10 Fengslets tilrettelegging i forhold til forsvarer

”Etter strpl. § 186 første ledd har en pågrepet eller fengslet person rett til ukontrollert skriftlig og muntlig samkvem med sin offentlige forsvarer... ..Det er spesielt viktig at fengslet utviser fleksibilitet overfor avvikling av ønskede telefonsamtaler fra varetektsinnsatte slik at de også kan få kontakt med forsvarer utenom vanlig kontortid.” (Rundskriv Fst 6/97, side 8).

68 % (n = 19) var fornøyd med fengslets tilrettelegging av kontakt med forsvarer.

86 % (n = 24) mente at fengslet hadde lagt forholdene til rette slik at de har kunnet telefonere/”faxe” til sin forsvarer.

De som var misfornøyd med tilretteleggingen av kontakt med forsvarer, mente at det tok for lang tid å få kontakt. Ordningen går ut på at de må ”faxe” til forsvareren som så kan ta kontakt. Flere mente det ville være bedre om de kunne ringt direkte til forsvarer. En var også opptatt av at å sende en fax til forsvarer ikke er skjermet for andres innsyn, og at denne kontakten prinsipielt burde være konfidensiell.

5.3.11 Kontakt med omverden – brev/besøk/visitortjeneste

”Brev til og fra varetektsinnsatte som er ilagt brev forbud/kontroll, skal alltid forelegges politiet for avgjørelse av om det skal utleveres eller sendes... (side 8).

”I tilfelle hvor vartetektsinnsatte er ilagt besøksforbud bør fengslets tjenestemenn forespørre politiet om besøk likevel kan avvikles hvor helsemessige eller andre grunner sterkt taler for det (for eksempel hensynet til kontakt med ektefelle/barn).... (Rundskriv Fst 6/97, side 8).

18 % (n = 5) hadde fått eller sendt brev under oppholdet.

21 % (n = 6) hadde bedt om å få besøk. To hadde fått besøk. Begge hadde brev- og besøkskontroll.

En liten solskinnshistorie:

En utenlandsk innsatt fikk besøk av sin kone og datter etter to måneder. Han fikk hjelp fra ”Senior Officer” i 9. etasje som fant et billig hotell som mor og datter hadde råd til å bo på. Det ble også servert en fin middag inne i fengslet. Han fortalte at kona begynte å gråte da hun opplevde hvor godt de ble tatt imot. Den innsatte uttrykker stor takknemlighet overfor vedkommende og staben på vegne av seg selv og kona.

”Direktøren bes i samråd med politiet (og aktuelle visitorer) vurdere muligheten for at denne tjeneste (visitortjeneste) også kan tilbys varetektsinnsatte – spesielt de som er ilagt brev- og besøksrestriksjoner... (Rundskriv Fst 6/97, side 9).

Ingen hadde fått tilbud om visitortjeneste.

39 % (n = 11) kunne imidlertid tenke seg et slikt tilbud. Vi fikk følgende begrunnelser:

- *”Fått noen å prate med – fått dagen til å gå.”*
- *”Ville fått følelsen av litt privatliv.”*
- *”Få et nytt element inn i hverdagen – enhver impuls utenfra er bra.”*
- *”Ja, så lenge det ikke kommer en tulling som skal omvende meg.”*
- *”Er ett av de beste prosjektene. Det er ikke noe som er bedre enn en gammel dame som har med seg kake, og vi spiller kort.”*

Våre kommentarer:

For å motvirke skadelige følger av varetektsoppholdet kan visitortjenesten være et verdifullt bidrag til den gruppen som er mest isolert. I en artikkel av utviklingskonsulent for visitortjenesten i Norges Røde Kors, Katinka Steensrup, påpekes dette poenget sterkt: ”.....mange innsatte sitter i varetekt og er underlagt brev- og besøksforbud og kontroll. Noen fanger soner ekstra tungt, og den psykiske belastningen er for enkelte særdeles tøff. Kanskje er det for disse gruppene spesielt godt med et visitorbesøk” (Aktuelt for kriminalomsorgen Nr.1 – 2002). Vi mener det er grunnlag for at fengslet, politiet og Røde Kors samarbeider om å øke andelen visitorer som kan møte innsatte som har behov for denne tjenesten. Det også viktig å rekruttere visitorer som snakker ulike språk.

5.4 Helsetilstand

36 % (n = 10) svarte at de hadde fått sin helsetilstand kartlagt ved innsettelse.

39 % (n = 11) svarte at de hadde hatt tilsyn av helsepersonell.

5.4.1 Fysisk helse

82 % (n = 23) mente at varetektsoppholdet hadde påvirket deres fysiske helse.

De fleste hevdet at varetektsoppholdet har påvirket deres fysiske helse på en negativ måte. Tre hevdet imidlertid at oppholdet har virket positivt. Noen eksempler på fysiske problemer:

Hodepine/mageproblemer/vondt i ryggen:

- *"Har vondt i hodet."*
- *"Mageproblemer – smerter."*
- *"Er blitt deprimert – er blitt svakere – hodepine – mageproblemer."*
- *"Vekttap 7 kg - får ikke spist riktig eller vært nok i bevegelse – problemer med fordøyelsen."*
- *"Ryggen blir dårlig – dårlig seng."*

Dårlig form:

- *"Svettetokter – dårligere kondisjon – fått kløe mellom fingrene."*
- *"Svak fysisk – vekttap."*
- *"Ble litt slapp – lat – orker ikke å aktivisere meg."*

Mer alvorlige forhold:

- *"Har store smerter – må ha hendene i varmt vann flere timer – har ikke badet på en måned – må ha spesialutstyr – kan ikke dusje."*
- *"Har medført at jeg ikke har fått trent meg opp etter operasjonen."*
- *"Har kronisk infeksjon – trenger medisin fem ganger i døgnet – er hiv – positiv."*
- *"Har høyt blodtrykk – går ikke ned selv om jeg går på tablett."*

Oppholdet har virket positivt på fysisk helse:

- *"Positivt på grunn av trening."*
- *"Har lagt på meg – ser det som positivt."*
- *"Er blitt bedre – har fått lov til å trene..."*

5.4.2 Psykisk helse

79% (n = 22) mente at varetektsoffholdet hadde påvirket deres psykiske helse.

	%	n
Konsentrasjonsvansker	39	11
Kommunikasjonsvansker	25	7
Depresjon/tristhet	46	13
Psykosomatiske plager	50	14
Søvnproblemer	57	16
Angst	46	13
Selvmordstanker	25	7
Sinne	29	8
Hallusinasjoner	14	4
Andre	7	2

Tabellen viser i prosent og i absolutte tall hvor mange av respondentene som rapporterer at de sliter med ulike psykiske problemer. Prosentueringen i hver kategori tar utgangspunkt i alle respondenter.

De som svarte ja på spørsmålet om oppholdet hadde påvirket deres psykiske helse, ble også bedt om å si noe om på hvilken måte. De fleste gav uttrykk for negative symptomer – noen få mente de kom styrket ut av oppholdet. Noen eksempler på svar:

Deprimert/nedstemt:

- *”Deprimert – har ikke gjort noen selvmordsforsøk – men sultestreiker.”*
- *”Saken gjør noe med psyken - føler likevel at jeg er oppegående psykisk – tenkte på å ta livet mitt de første dagene – dette har med frihetsberøvelsen og det som venter å gjøre.”*

Hallusinasjoner:

- *”Veldig dårlig - fikk psykose på Ila – ble tvangsinnlagt i to uker – hallusinerte på grunn av fengselsoppholdet.”*
- *”Prater mye med meg selv – du gjør en ting – men det er ikke du som gjør det – ser ting som du ikke tror på – jeg er redd når jeg ikke har kontroll.”*
- *”I am afraid, thinking all the time, see things”. ”*

Angst/sinne/psykosomatiske plager:

- *”Litt angst de første dagene – litt trykk for brystet – søvnproblemer – tankemylder.”*
- *”Vanskelig med å sove.”*
- *”Tenker mye på at jeg ikke får medikamentene mine – er engstelig for konsekvensene av fengslingen – særlig i forhold til arbeidsgiver.”*
- *” Hadde en gang angst – tenkte på dama ute – i det siste har jeg vært sint – særlig når jeg ser på tv – får ikke utløp for sinne – føler meg urettferdig behandlet.”*
- *”Det er en stor belastning å sitte inne – søvnproblemer – magesmerter – dette er en overbelastning – tenker over det jeg har gjort.”*

Mestring av situasjonen:

- *”Opplever at jeg er uskyldig – opplever at det er en belastning – kan ikke følge opp forpliktelser ute - har kommet styrket ut – har lært mye om meg selv – føler meg sterkere – selv om jeg er bekymret – jeg har lært å mestre ting – har mobilisert styrke.”*
- *”Klart det er en belastning å sitte inne – ikke så veldig alvorlig – må kontrollere seg.”*
- *”Setter nå mål for meg – skal ikke bli knekket – oppholdet styrker meg psykisk – er forbanna på situasjonen.”*

5.4.3 Kontakt med ulike grupper i forbindelse med eventuelle psykiske/fysiske problemer

36 % (n = 10) har hatt kontakt med helseavdeling/sykepleier.

50 % (n = 14) har hatt kontakt med lege.

4 % (n = 1) har hatt kontakt med psykiatrisk fagteam.

På spørsmål om i hvilken grad de var fornøyde med den hjelpen de hadde fått, svarte noen at de var fornøyde med behandlingen de hadde fått av legene. Mange var imidlertid misfornøyde med legene. Dette dreide seg i stor grad om medisinerer. De fleste innsatte var stort sett fornøyd med sykepleierne

5.4.4 Ønske om kontakt med privat lege

Ifølge rundskrivet må det legges til rette for kontakt med privat lege dersom innsatte ønsker dette (Rundskriv Fst 6/97, side 7).

Kun 14 % (n =4) hadde gitt uttrykk for at de ønsket kontakt med privat lege. Av disse fikk 2 ønsket sitt innvilget.

Våre kommentarer:

Vi spurte respondentene om varetektsoppholdet hadde påvirket deres fysiske og psykiske helse og eventuelt på hvilken måte. Svarene vi fikk, er ikke kontrollert opp mot andre helseopplysninger og derfor et uttrykk for respondentenes subjektive opplevelse.

Flere undersøkelser understreker at varetektsinnsatte med restriksjoner er en utsatt gruppe når det gjelder fysiske og psykiske problemer. Vi viser bl.a. til en artikkel ”Om bruk av isolasjon under varetektsfengsling” av psykiater Tor Gamman (Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap, 2001). Han gjorde i perioden 1990 til 1993 en prospektiv studie hvor han undersøkte 63 varetektsinnsatte som satt isolert. Undersøkelsen viste at innsatte med restriksjoner var mer utsatt for somatiske og psykiske plager enn en kontrollgruppe (varetektsinnsatte uten restriksjoner).

Når det gjelder selvmord, viser forskning at 72 % av dem som begikk registrerte selvmord fra 1956 til 1991 satt i varetekt (Kristoffersen 1999). I vår undersøkelse hadde hele en av fire hatt selvmordstanker.

Vårt eget materiale viser også at gruppen varetektsinnsatte med restriksjoner sliter med betydelige fysiske og psykiske problemer. Undersøkelsen viser dessuten at utlendingene rapporterer flere problemer på alle psykiske kategorier bortsett fra angst og sinne. De har særlig vansker når det gjelder depresjon/tristhet, psykosomatiske plager og søvnproblemer.

5.5 Kvalitet i varetektsarbeidet for innsatte med restriksjoner

Hovedformålet med spørsmålene under 3.5 er å få innsikt i hva innsatte mener er god/dårlig kvalitet på det arbeidet som ansatte utfører og på hvilke områder fengslet bør forbedre seg.

5.5.1 Hva kjennetegner en god betjent?

Svarene på ovennevnte spørsmål kan i hovedtrekk deles i tre kategorier. En god betjent skal gjøre det han sier, han skal være hyggelig/snill/hjelpsom, og han skal bry seg/gi personlig oppmerksomhet/ta seg tid. Eksempler på svar under de tre kategoriene:

Gjør det de sier:

- *”Det som er viktig, er at det som blir sagt, blir gjort - smilet og handlemåte må henge i hop – viktig at folk sier nei på en ok måte.*
- *”Ærlig – hører etter det du har å si og gjør noe med det – gir klare tilbakemeldinger i forhold til det man kan/ ikke kan – mange sier bare vent litt og så skjer ingenting – vent litt burde ikke vært et ord som ble brukt....”*
- *”At han gjør det du ber han om – at du kan stole på han.”*
- *”Enkelte hjelper umiddelbart – noen sier ja men det går i glemmeboka – lærer seg hvem som er hvem – det blinker seg ut hvem man kan/ikke kan spørre.”*
- *”Snakke med meg, hjelpe meg – være hjelpsom – ikke glemme ting - ikke si at jeg skal dusje og så glemme meg - det hender jeg må vente hele dagen på trene/dusje.”*
- *”Trenger ikke å love ”gull og grønne skoger”, men gi beskjed tilbake selv om beskjeden kan være negativ.”*
- *“There are three expressions that are unusual and I do not like them – they are not good : May be, Later, To-morrow.”*
- *“Professional, give straight answers and understand that I have to call today and not tomorrow.”*

Hyggelig/snill/hjelpsom:

- *”At han er hyggelig og ikke nedverdiggende – burde være flink til å huske på ting – det at ting skjer litt fortere.”*
- *”Hyggelig – spør hvordan du har det nå.”*
- *”Hjelpsom – er der når du trenger dem - gjør jobben på en riktig måte – hvis de blir bedt om å gjøre noe, så gjør de det med en gang.”*
- *”En som er all right å snakke med - er grei – at den informasjonen som blir gitt, er tydelig – at betjenten ikke er sur.”*
- *”Fornøyd med betjentene; de gjør en god jobb – har ikke møtt en gretten betjent.”*
- *”Snill – som bryr seg om meg.”*
- *”Høflig, snill. Kunne svare på spørsmål – at han er rutinert – vet hva han snakker om. Minimum må være det som står i informasjonsbrosjyren. De burde ha hatt pedagogisk utdanning – kunne svare på spørsmål på en o.k. måte. Nå får man aldri startet opp en samtale fordi det er for travelt.”*
- *”80% is good, 15% neutral and 5% is assholes - they listen to you, they do not slam doors - they help people with smokes and try to make life easier for us - helpful – to some extent bend the rules to be flexible – to do more than expected by the rules.”*
- *”Nice officers are talking normal – treat you normal. Men are better than women. Some women keep distance.”*

Bryr seg/ gir personlig oppmerksomhet/ tar seg tid:

- *”En som åpner døra og spør hvordan det står til og som bryr seg.”*
- *”En som kan spørre hvordan det går med deg – interessert i meg som person. Det skal ikke så mye til for å oppmuntre meg. De bør være omsorgsfulle – spørre om personlige ting – hva er grunnen til at jeg er her – hvordan jeg har det.”*
- *”Når du spør om noe, så merker du at de gjør så godt de kan – en betjent som skjønner at når folk begynner å bli stille, er det på tide å ta en samtale.”*
- *”En som jeg kan prate med og at de stiller opp og gjør ting.”*
- *”De stopper opp og tar seg tid – ser deg i øya og gir begrunnelser – har en litt rund holdning – en betjent som tenker sjæl – at han ikke bare følger boka og er litt selvstendig i avgjørelsene.”*
- *”Mer kontakt med de innsatte – f. eks. prate på cella.”*
- *”De kjenner igjen meg personlig – vet at det er meg som sitter der – vet at jeg liker aviser – kommer med aviser om kvelden.”*
- *” Det er de små ting som teller – å få oppmerksomhet når du ber – du blir ikke glemt/ignorert - en halv time på fengselsspråket er fem timer – blir godt tatt vare på generelt.”*

- *”At han gjør jobben sin og har en viss innsikt i mennesker – at han er i stand til se hvilke folk han har foran seg og er i stand til å skille mellom folk.”*
- *”Rolig, forståelsesfull person – se tegna på forhånd om man trenger hjelp og så spørre om du trenger hjelp. Være hensynsfull – ikke dømme folk på forhånd.” (Forteller en historie om at han ba om å få noe lesestoff og fikk svar fra en betjent om at han kunne få se telefonkatalogen.)*
- *”Banke på døren for å spørre hvordan man har det – at de selv tar kontakt - noen er flinkere enn andre – kommer raskere og hører bedre etter.”*

5.5.2 Hva er du mest misfornøyd med under oppholdet?

På dette spørsmålet ble en rekke områder tatt opp. Mange var mest misfornøyd med selve isoleringen. Noen eksempler:

- *”For mye isolasjon - trenger å ha noen å snakke med om min situasjon – hvis ikke blir jeg borte i hodet.”*
- *”At jeg ikke får snakke med andre innsatte.”*
- *“No contact with other inmates – too much isolation and the fresh air area is inhuman.”*

Mange var også opptatt av maten. Dette dreide seg stort sett om at det var for lite av den. To eksempler:

- *”Misfornøyd med kvantum mat - får ½ brød om dagen - bruker vanligvis å spise tre ganger så mye.”*
- *”Hvis jeg ikke kunne ha kjøpt mat selv, ville jeg vært på sultegrensen.”*

Noen var opptatt av at de ikke får opprettholdt en tilfredsstillende standard når det gjelder personlig hygiene. Noen eksempler:

- *”At klærne ikke er blitt vasket – har ikke fått barbersaker/deodorant – føler meg skitten som en lassis – reine klær er lenge siden jeg har hatt – hvis jeg skal kjøpe for eksempel barbersaker, så har jeg ikke råd til røyk.”*
- *”Føler meg møkkete – får ikke tak i toalettsaker eller egne klær – ting tar så lang tid – det går altfor tregt.”*
- *”Jeg greier ikke å opprettholde min vanlige hygieniske standard.”*

Tre av respondentene trakk fram helseavdelingen som det de var mest misfornøyd med.

Fire av respondentene kritiserte lufteforholdene.

Manglende informasjon og kommunikasjonssvikt ble trukket fram av enkelte.

Tre av respondentene var ikke misfornøyd med noe.

5.5.3 På hvilke områder mener du at fengslet bør forbedre seg?

Noen eksempler på kommentarer:

Sosial kontakt:

- *”Lite fellesskap – burde vært mer kontakt.”*
- *”Flere ansatte – betjenter burde få bedre innsikt i hva det vil si å være fange – at man får tilbakemelding på en positiv måte – at de tør å være personlige.”*
- *”Ta folk mer på alvor – ikke så mange likegyldige svar.”*

Aktiviteter/lufting:

- *”Kunne vært mer ute av isolasjon – mer trening, mer billiard.”*
- *”Bør ha bedre tv – kanaler – salg av ting – som kunne vært til aktiviteter på cella – for eksempel modellfly eller andre ting.”*
- *”Mer lufting – bør være ute en time om morgenen og en time om ettermiddagen – burde ha en kontaktbetjent – ha en fast kontaktbetjent.”*

Informasjon:

- *”Mer klare regler – informasjon om tilbud etc.”*
- *”Informasjon – interne rutiner – for eksempel 5 dagers svar på kjennelse.”*

5.5.4 Er det noe du er fornøyd med?

Mange av respondentene svarte at de var fornøyd med den jobben som betjentene/de ansatte gjør. Noen eksempler:

- *"Fornøyd med folkene her – de gjør en kjempejobb – mange av de offentlige etatene har mye å lære."*
- *"På tross av at jeg sitter i en alvorlig sak, er folk greie med meg."*
- *"Når jeg har spurt om noe, så har de stort sett gjort det."*
- *"Systemet som er, fungerer – når du henvender deg vettugt, så får du vettuge svar."*
- *"Betjentene på tiende gjør en allright jobb, og de er imøtekommende i forhold til trening – at betjentene ser viktigheten av at de som sitter på forbud, får beveget seg – tror at forbudsinnsatte blir prioritert."*

Fire respondenter ga uttrykk for at de var fornøyd med maten.

Tre respondenter var fornøyd med tv – tilbudet.

To av respondentene var fornøyd med treningstilbudene.

5.5.5 Hvis du har sittet i varetekt med restriksjoner i dette fengslet tidligere, har det skjedd noen endringer?

De av respondentene som hadde sittet på restriksjoner i Oslo fengsel tidligere, ble spurt om det har skjedd noen endringer. Svarene var som følger:

Bedre før:

- *"Fikk bedre oppfølging – det er for lite penger og folk – tilbudet i dag er for dårlig."*
- *"Stillere i gangen – mer liv før – mer ærlig."*
- *"Det var mer roping her før – mer bråk – forrige gang jeg satt her, fikk jeg sitte med åpen dør på dagtid."*
- *"Synes det er blitt verre."*

Bedre nå:

- *"Har fått kjøleskap på cella – betjentene tør å prate med deg mer – tør å ha litt mer humor og kommunikasjon – før var de mer voktere – er blitt mer stille på grunn av bygningsmessige forhold."*
- *"Satt en uke i 98 – fått kjøleskap på cella – bedre inn klima."*

To av respondentene mente at det ikke hadde skjedd noen endringer.

5.5.6 Hva er forskjellen mellom det å sitte på forbud/restriksjoner og ikke gjøre det?

Fem av respondentene hadde fått opphevet restriksjonene. Disse ble spurt om forskjellen mellom det å sitte på restriksjoner og ikke gjøre det. Svarene var som følger:

- *”Eneste forskjellen er lufting – ringing – besøk – ellers er det samme – får ikke fellesskap – de som venter – venter hele tiden – man må ha en gruppe for å få fellesskap – utlendinger får mindre tilbud enn norske – på forbud kan du trene hver dag (nå får han ikke trene hver dag – må skje i gruppe) – har fått fellesskap en gang i løpet av to uker – fordel med ikke å sitte på forbud er at du får lufte sammen med andre.”*
- *”I can call - go outside and get some fresh air and play pool with other prisoners. There are also some concerts in the festsal. There`s no big difference from the red card period.”*
- *”Have been off restrictions for tree days. It is better mentally, more relaxing – I talk to other inmates – it is also better with fresh air.”*
- *”I can talk to other people – when I am on the cell I always think about my family.”*
- *”My horizon opened 360 degrees - felt the sun – got a job as “gangutt” at once and could talk to other people – could go alone to the doctor – lovely, more normal life – I was not told that I could talk freely in the phone when the restriction period ended.”*

6. Intervju med tre utlendinger som ikke snakker norsk eller engelsk

Intervjuene ble foretatt ved hjelp av tolk. Intervjuguiden var sendt ”Kulturtolken” på forhånd, men ingen av tolkene hadde lest den før selve intervjuet. Derfor har disse intervjuene ikke samme presisjonsnivå som de andre. De varetektsinnsatte var også noe skeptisk til å begynne med fordi de ikke helt visste hva opplysningene skulle brukes til. Et intervju ble også noe forkortet p.g.a. tidspress. Vi har valgt ikke å innlemme disse resultatene i hovedundersøkelsen, men presenterer dem separat.

Bakgrunnsvariabler

Sivil status: Alle tre var gift og hadde barn.

Utdanning: - Ingeniør.
- Manglet ett år på å være ferdigutdannet ingeniør.
- Fullført grunnskole.

Fengsel tidligere: En hadde sittet en måned i fengsel tidligere i sitt hjemland, de to andre hadde ikke vært i fengsel før.

Varetektskjennelsen: To satt for narkotikalovbrudd, en visste ikke hva han satt for.

Hvor lenge i varetekt: - 6 uker (1 måned restriksjoner) – dom på 2 år (sittet tilsammen 4 måneder).
- 3 ¾ måned (1 ½ måned restriksjoner).
- 7 måneder (2 måneder restriksjoner).

Rusproblemer: Ingen hadde rusproblemer.

Opplevelsen av varetekt

Varetektskjennelsen: En opplevde at det var rettferdig, men at dommen var for lang, de to andre syntes varetektskjennelsen var urettferdig.

Oppfølging av rundskriv 6/97

- Informasjon: Ingen av dem fikk en samtale umiddelbart etter innkomst, og ingen fikk skriftlig informasjon på sitt morsmål. En som kunne litt tysk, fikk noe informasjon av en betjent som snakket litt tysk, men oppfattet ikke alt fordi både betjenten og han snakket for dårlig.
- Besøk på cella: Ingen av dem fikk noe besøk på cella i restriksjonsperioden utenom rutinemessige gjøremål.
- Samtaler med andre ansatte: To har vært hos lege – ellers ingen samtaler.
- Lufting: De reagerer negativt på lufttilbudet. En sier det slik: *"Katastrofe, jeg har aldri sett noe slikt i livet mitt før – heller ikke på film"*. En annen sier: *"Jeg følte meg som en apekatt."*
- Fremstillinger: En (asylsøker med familien i Norge) fikk møte familien sin hos politiet etter en måned (satt to måneder på restriksjoner).
- Sysselsetting: Ingen av dem har fått noe arbeid på cella, to av dem ønsket det.
- Aktiviteter: Den tysktalende fikk være med betjenten som kunne noe tysk ca. tre ganger i uka (biljard, trening), en fikk trene hver dag. Den siste ble ikke stilt dette spørsmålet.
- Studieaktiviteter: En hadde fått tilbud om studieaktiviteter, men avslo p.g.a. hodepine.
- Bibliotek: Alle hadde fått tilbud om å låne bøker fra biblioteket. En sier: *"I løpet av den første måneden skjedde det bare en gang"*. En annen sier: *"Først etter at restriksjonsperioden var over (1 ½ måned) fikk jeg gå på biblioteket"*. Sistnevnte som er glad i å lese, mente at bøkene på hans morsmål var altfor gamle, og når han kom tilbake til sitt hjemland, ville han sende flere nye bøker til biblioteket i fengslet.

Hjelp til advokat: En var misfornøyd med fengslets rolle i forbindelse med advokat. Sa at han ikke fikk hjelp til å ringe hjem til kona eller noen som han kjente og som kunne ha bistått han med en god advokat. Det gikk lang tid før han fikk hjelp av forsvarer. Var misfornøyd med den advokaten som han fikk. En sier at advokaten sa at han skulle settes fri, men det skulle skje etter at advokaten hadde vært på ferie. Han ble også vist en del papirer fra advokaten, men hadde problemer med å forstå hva som sto der. En var fornøyd.

Visitortjeneste: En svarte at han kunne tenke seg en slik ordning fordi han da fikk treffe andre mennesker. De to andre fikk ikke spørsmålet.

Helse

Kontakt med helsevesen: Ingen av dem ble fikk kartlagt sin helsetilstand ved innkomst. To av dem er misfornøyd med helsetilbudet. P.g.a. språkproblemer hadde de vansker med å kommunisere med lege.

Fysisk helse: Alle tre mener at oppholdet hadde påvirket deres fysiske helse – dårligere syn, lavt blodtrykk, hodepine.

Psykisk helse: En sier han har greid seg bra fordi han er en sterk person, og at han har kjempet aktivt mot isolasjonen. De to andre oppga flere symptomer, bl.a. depresjon og psykosomatiske plager.

Kvalitet i varetektsarbeidet

Misfornøyd: To nevner restriksjonsperioden som det vanskeligste og spesielt isolasjonen. En sier: *"Jeg blir gal av isolasjon. Jeg skjønner ikke hvorfor jeg ikke kunne ha spilt biljard med en nordmann. Ingen av oss ville kunne snakke sammen"*. En sier: *"Rødt kort er mer forferdelig enn dom"*. En sier: *"Rødt kort er fælt."*

Forbedringer: Alle mente at restriksjonsperioden var det aller verste fordi isolasjonen er vanskelig, og luftemulighetene er dårlige. Dette mente de burde gjøres noe med. En nevnte at han ikke

kjente sine rettigheter som innsatt fordi ingen hadde gitt ham opplysninger.

En mente at det minst en gang i uken burde være anledning til å snakke via en tolk om behov/rettigheter som han har.

En mente at det er forholdsmessig dyrt å ringe til utlandet med det økonomiske grunnlaget de har, og at de derfor blir mer skadelidende en norske innsatte.

Opphevelse av restriksjoner:

Alle var samstemte om at dette var en svært viktig endring. De ga uttrykk for at det sosiale fellesskapet med andre innsatte betydde mye og nevner aktiviteter, bedre luftemuligheter o.s.v. To av dem ble flyttet til A-bygget der de trives mye bedre.

Våre kommentarer:

Språkvanskene medfører at utenlandske innsatte får dårlig informasjon. Isolasjonen oppleves ekstra sterkt fordi mulighetene for å snakke med ansatte er begrenset. Fengslet bør prioritere å styrke både muntlig og skriftlig kommunikasjon overfor denne utsatte gruppen. Tolketjeneste og skriftlig materiale på morsmål blir derfor helt sentralt i dette arbeidet.

Litteratur

- Brosveet, A. (1999) Det norske isolasjonssyndromet – hva bør gjøres? S. 207-208. - *I: Kritisk juss*, nr. 3. - Oslo : Rettspolitisk Forening.
- Council of Europe/CTP (2000) Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by The European Committee for the Prevention of Torture or Punishment (CPT) : from 13 to 23 September 1999. - Strasbourg : Council of Europe.
- Fengselsstyret (1997) Rundskriv Fst 6/97. Behandling av varetektsinnsatte – herunder særlige tiltak for varetektsinnsatte ilagt restriksjoner. - Oslo : Fengselsstyret.
- Gamman, T. (2000) Om bruk av isolasjon i varetektsfengsling. S. 42-50. - *I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, nr. 1. – København : De Nordiske Kriminalistforeninger.
- Hammerlin, Y., Larsen, E. (2000) Tungtsonende : forsknings-/evalueringsrapport for TFP (tverrfaglig fengselsprosjekt) i Oslo kretsfengsel. – Oslo : Kriminalomsorgens utdanningscenter. - (KRUS Dokumentasjon og debatt nr. 1/2000).
- Hustad,W., Granheim,K. (2000) Tjenestekvalitet ved hjelp av indikatorer. - Oslo : Kommuneforlaget.
- Justisdepartementet (1997-98) St.meld.nr.27 Om kriminalomsorgen.
- Justisdepartementet (2000) Departementsstatistikk. – Oslo : Justisdepartementet.
- Justisdepartementet (2000) Rundskriv G-61/2000. Retningslinjer for Kontaktbetjentarbeid. - Oslo : Justisdepartementet.

- Kristoffersen, R. (1999) Bruken av varetekt øker igjen. - S. 7-11. - *I: Samfunnsspeilet*, nr. 2/99. – Kongsvinger : Statistisk sentralbyrå.
- Morgan, R. (1999) Moderate Psychological Pressure – the Scandinavian Way? s. 201-204 - *I: Kritisk juss*, nr. 3. - Oslo : Rettspolitisk Forening.
- Nygren, P. (1996) Utvikling og kvalitet i psykososialt arbeid. - Oslo : Ad Notam Gyldendal.
- Steenstrup, K. (2002) Visitortjenesten et verdifullt supplement til fengslenes virksomhet. – S. 24-25. - *I: Aktuelt for kriminalomsorgen* nr. 1. Oslo : Justisdepartementet

Vedlegg: Eksempel på spørreskjema om kvalitet i varetektsarbeid for betjenter

Informasjon

Hva synes du om den informasjonen som personalet gir til de innsatte i fengslet?

Ta stilling til påstandene under.

Innsatte får den informasjonen de trenger om fengslets regler, rutiner og tilbud i løpet av de første tre dagene.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Informasjonsheftet gir de opplysningene innsatte har behov for.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Innsatte får informasjon om sine rettigheter/muligheter som varetektsinnsatt (Rett til privat lege/tannlege, rett til å bruke egne penger, muligheter for framstilling/besøk ved behov.)

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Menneskelig kontakt

Hva synes du om måten dere betjenter behandler de innsatte på?
Ta stilling til påstandene under.

Betjentene er stort sett hyggelige og hjelpsomme.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene tar seg stort sett tid til å prate med hver enkelt.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene gjør stort sett det de har lovet (holder ord).

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene behandler stort sett innsatte med respekt og møter dem ikke med fordømmende holdninger.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Fleksibilitet (individuelle behov)

I hvilken grad tar betjentene hensyn til innsattes personlige ønsker og behov under varetektsoppholdet (innenfor rammen av hva som er mulig)?

Ta stilling til påstandene under.

Betjentene bidrar til å kartlegge og løse innsattes praktiske problemer ved innsettelse i fengslet. (Problemer i forhold til familie, arbeid, leilighet, regninger etc.)

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene kjenner til innsattes personlige behov, interesser og ønsker.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene tar hensyn til innsattes personlige behov, interesser og ønsker.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Aktiviteter

I hvilken grad er du fornøyd med de aktivitetene som fengslet har å tilby til de innsatte?

Ta stilling til påstandene under.

Kvaliteten på fritidstilbudet (trening/biljard, etc.) er god.

Helt uenig

Delvis uenig

Delvis enig

Helt enig

Biblioteket gir et godt tilbud.

Helt uenig

Delvis uenig

Delvis enig

Helt enig

Fengslet gir et godt luftetilbud.

Helt uenig

Delvis uenig

Delvis enig

Helt enig

Samlet gir fengslet et aktivitetstilbud som bidrar til å minske belastningen ved å sitte isolert.

Helt uenig

Delvis uenig

Delvis enig

Helt enig

Kommentarer:

Organisatoriske forhold

I hvilken grad er du fornøyd med fengslets tilrettelegging av arbeidet.

Ta stilling til påstandene under.

Fengslet er tilstrekkelig bemannet.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene har riktig kompetanse til å løse de arbeidsoppgaver som blir pålagt.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Betjentene får utnyttet sine personlige ressurser og kompetanse på en god måte i arbeidet med de innsatte.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Fengslet har et godt tilbud om kompetanseutvikling/videreutdanning.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Nærmeste leder er synlig og tydelig til stede.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Organisatoriske forhold (fortsettelse)

Nærmeste leder motiverer de ansatte til å nå avdelingens/anstaltens målsettinger.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Ledelsen gir tydelige tilbakemeldinger og veiledning om kvaliteten på utført arbeide.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Ledelsen tar hensyn til ansattes synspunkter.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Bygninger og utstyr (fysisk miljø) er godt tilpasset fengslets oppgaver og klientell.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Det psykososiale arbeidsmiljøet er tilfredstillende.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer:

Organisatoriske forhold (fortsettelse)

Konflikter løses før de blir problematiske.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Vi har et tilfredstillende samarbeide med politiet.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Vi legger forholdene godt til rette for kontakt med forsvarerne.

Helt uenig Delvis uenig Delvis enig Helt enig

Kommentarer: